

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra občanského práva

Diplomová práce

Důkazní břemeno

Barbora Lukášová

Plzeň 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci na téma Důkazní břemeno jsem zpracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce JUDr. Zdeňka Pulkrábka, Ph.D. a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou průběžně citovány v této diplomové práci a uvedeny v seznamu zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Plzni dne.....

Barbora Lukášová

Poděkování

Ráda bych touto cestou velmi poděkovala vedoucímu diplomové práce JUDr. Zdeňku Pulkrábkovi, Ph.D. za odborné vedení, pomoc, ochotu, cenné rady, trpělivost a připomínky, kterými přispěl k jejímu vypracování.

POUŽITÉ ZKRATKY

Ústava	Ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky ve znění pozdějších ústavních zákonů.
Listina	Listina základních práv a svobod, vyhlášená usnesením předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
Nejvyšší soud	Nejvyšší soud ČR
ÚS	Ústavní soud ČR
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.
NOZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník-nový

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Civilní soudní řízení.....	3
2.1	Právní úprava civilního soudního řízení.....	3
2.2	Historický vývoj civilního procesu.....	7
2.2.1	Nalézací a exekuční řízení.....	7
2.3	Postavení soudce a dalších osob v civilním soudním řízení.....	16
3	Procesní práva a povinnosti účastníků civilního soudního řízení.....	18
3.1	Procesní práva.....	18
3.2	Procesní povinnosti.....	19
3.3	Procesní práva a povinnosti v souvislosti s důkazním břemenem.....	19
3.4	Zásada koncentrace řízení a její využití v rámci civilního procesu.....	20
4	Obecně o dokazování.....	24
4.1	Význam důkazní povinnosti a důkazního břemena v rámci civilního soudního řízení.....	25
5	Důkazní břemeno v civilním soudním řízení.....	27
5.1	Míra důkazu.....	28
5.2	Obrácení důkazního břemena.....	30
5.3	Důkazní břemeno v praxi.....	31
5.4	Důkazní břemeno dle právní povahy norem.....	33
5.5	Objektivní důkazní břemeno.....	35
5.5.1	Právní význam stavu non liquet.....	35
5.5.2	Způsob překonání stavu non liquet.....	36
5.6	Subjektivní důkazní břemeno.....	42
5.6.1	Charakteristika subjektivního důkazního břemena.....	42
5.6.2	Projednáací a vyšetřovací zásada.....	43
5.7	Abstraktní a konkrétní břemeno vedení důkazů.....	44
5.8	Břemeno tvrzení.....	45
6	Dělení důkazního břemena.....	49
6.1	Obecně o pojmu dělení důkazního břemena.....	49
6.2	Pravidla dělení důkazního břemena.....	49
6.2.1	Dělení důkazního břemena podle základního pravidla.....	50
6.2.2	Dělení důkazního břemena podle zvláštních pravidel.....	51
6.3	Starší teorie o dělení důkazního břemena.....	52
6.3.1	Teorie negativní.....	53

6.3.2	Teorie trvání	54
6.3.3	Teorie prezumpční.....	55
6.3.4	Teorie zvláštních zkušeností	55
6.3.5	Teorie vnitřních a vnějších skutečností	56
6.3.6	Teorie speciální	57
6.3.7	Teorie kauzální	58
6.3.8	Teorie minimální	58
6.3.9	Teorie skutečností právo zakládajících, skutečností zabraňujících vzniku práva a skutečností, které způsobují zánik práva již vzniklého či jeho uplatnitelnosti.....	59
6.3.10	Teorie větné stavby	60
6.3.11	Teorie popírání	61
6.3.12	Teorie námitková.....	62
6.3.13	Teorie úplného skutkového stavu.....	62
6.3.14	Účelová teorie dělení důkazního břemena	64
7	Důkazní břemeno ve sporném a nesporném řízení	66
8	Jiné právní pojmy související s důkazním břemenem	69
9	Závěr	71

1 Úvod

Smyslem institutu důkazního břemena je poskytnout soudu možnost rozhodnout o věci samé i v takových situacích, kdy po zhodnocení provedených důkazů není schopen dojít k závěru ani o pravdivosti sporného tvrzení účastníka řízení, ale ani o tom, že by bylo jeho tvrzení nepravdivé. Důkazní břemeno tak nese podobu procesní odpovědnosti účastníka za neprokázání jeho tvrzení v řízení. Rovněž představuje způsob, jakým lze dosáhnout věcně správného rozhodnutí a také ochrany práva samotného. Problematika důkazního břemena je pro civilní proces nejen velice důležitá, rovněž však poměrně složitá. Od dob římského kogničního procesu, kdy se zrodil latinský obrat „onus probationis“ představující slovní spojení „důkazní břemeno“, došlo ke konci 19. století ke značnému vývoji tohoto procesního institutu. V návaznosti na výsledky daného vývoje se důkazní břemeno obecně považuje za pojem matoucí. Stěžejním cílem této práce je tak přiblížit právě tuto problematiku a jiné právní instituty nesprávně zaměňované s důkazním břemenem a především také popis veškerých podob důkazního břemena a způsob překlenutí stavu non liquet, v případě, že v řízení nedošlo k objasnění rozhodných skutečností.

Druhá kapitola této práce je zaměřena na vymezení civilního soudního řízení a na hlavní právní předpisy, zahrnující téměř celou úpravu civilně procesního práva, jimiž jsou zákon č. 99/1963 Sb., *občanský soudní řád* a zákon č. 292/2013 Sb., *o zvláštních řízeních soudních*, který nabyl účinnosti společně s novým občanským zákoníkem dne 1. 1. 2014. ZŘS reaguje na komplexní rekodifikaci soukromé práva na území České republiky, především v souvislosti s přijetím NOZ. Značná část je také věnována historickému vývoji civilního procesu. Třetí kapitola se věnuje procesním právům a povinnostem účastníků civilního soudního řízení a problematice zásady koncentrace řízení. Čtvrtá kapitola poskytuje stručnou charakteristiku dokazování a jeho význam pro civilní soudní řízení. Následující dvě kapitoly představují hlavní kapitoly této monografie. Pozornost je zde věnována všem podobám, v jakých se důkazní břemeno vyskytuje a dělní důkazního břemena doplněné o starší teorie. Cílem sedmé kapitoly je důkazní břemeno v rámci sporného a nesporného řízení. Osmá kapitola se zaměřuje na problematiku právních pojmů s důkazním břemenem úzce souvisejících.

Tato práce využívá především odborné literatury, zejména odbornou literaturu profesora J. Macura a docenta P. Lavického. Neméně důležitá je rovněž odborná literatura ostatních autorů, ze které tato práce čerpá. Čtenář se zde může setkat též s hojně se objevující judikaturou a příklady z praxe.

Důvodem zpracování tohoto tématu byla osobní zkušenost s civilním právem procesním během praxe v advokátní kanceláři a snaha o větší porozumění problematice důkazního břemena. Otázka, jaká ze stran ponese nepříznivé následky neobjasnění rozhodných skutečností, je stěžejní jak pro každé civilní řízení, tak nepochybně pro samotnou právní praxi.

2 Civilní soudní řízení

2.1 Právní úprava civilního soudního řízení

Civilní proces v České republice trpěl řadu let mnohými nedostatky. Základ jeho úpravy nalezneme v zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále OSŘ). Ani mnohé novely tohoto zákona však nedokázaly vytvořit pomyslný stabilní pilíř civilního sporného procesu, jenž by představoval dostatečnou oporu právním úpravám dalších druhů civilního řízení. Nedostatky v úpravě OSŘ byly vnímány např. v jeho nepřehlednosti, občasných vnitřních rozporech a problémech v rámci odvětvových zásad civilního procesu či práva na spravedlivý proces, např. v podobě právní úpravy koncentrace řízení či fikcí uznání nároku.¹ Nelze však opomenout četné snahy o zdokonalení OSŘ v podobě novel, jež vývoj OSŘ provází.

Navzdory četným snahám o reformy občanského soudního řádu, ke kterým docházelo zejména v posledních třiceti letech, se bohužel nepodařilo civilní sporný proces upravit v kodexu postaveném na jasných ideových základech, tedy v civilním řádu soudním. To však netvoří překážku, která by se společným úsilím nedala překonat.² Pro příklad uvádím argument, který dle mého názoru přesně vystihuje podstatu této problematiky. „*Slovní spojení „občanský soudní řád“ vyvolává dojem existence jakéhosi jednotného občanského práva, které má svou část hmotněprávní a část procesní, z nichž ta první je upravena v občanském zákoníku a druhá v občanském soudním řádu, přičemž v občanském soudním řízení se mají projednávat a rozhodovat jenom „občanskoprávní“ spory. Civilní právo procesní má veřejnoprávní povahu a slouží k poskytování ochrany nejen „občanskoprávním“, ale také dalším soukromoprávním záležitostem, popř. i záležitostem veřejnoprávní povahy, stanoví-li tak zákon.*“³

Zajímavé je civilní sporné řízení z ústavněprávního pohledu. Metoda ústavněprávního přezkumu rozhodování obecných soudů se výrazně liší od

¹ LAVICKÝ, P. *Současnost a perspektivy českého civilního procesu: sborník slatí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, str. 7.

² Tamtéž

³ DOBROVOLNÁ, DVOŘÁK, LAVICKÝ, WINTEROVÁ a PULKRÁBEK. *VĚCNÝ ZÁMĚR CIVILNÍHO ŘÁDU SOUDNÍHO* [online]. 2017 [cit. 2019-03-24]. Dostupné z: https://crs.justice.cz/wp-content/uploads/2017/11/vecny_zamer_final.pdf,

metody, již používají při přezkumu rozhodnutí nižších instancí obecné soudy. Z pohledu obecných soudů je posuzovaná věc viděna jako spor. Dochází tak k využití např. postupů interpretačních a aplikačních, a to v rámci klasické subsumpce zjištěných skutkových okolností pod rozhodnou právní normu. Přezkumná činnost Ústavního soudu (dále ÚS) je však odlišná, zde hraje nejdůležitější roli hodnotící prvek. Lze konstatovat, že pro ÚS není nejdůležitější konflikt sporných stran sám o sobě, ale právě nalézání takového smyslu a účelu správného řešení problému.⁴

Občanský soudní řád často nepožaduje po obecných soudech tak přísné požadavky jako právě Ústavní soud. Lze se o tom přesvědčit např. ve vztahu k odůvodnění rozhodnutí. „Zde spatřujeme výrazný „přenos“ doktríny spravedlivého procesu Evropského soudu pro lidská práva na český civilní proces.“⁵ Mohou nastat i situace, kdy Ústavní soud kritizuje a vylučuje z procesu postupy, které se mohou soudci obecného soudu jevit jako formálně přípustné. Pokud je předmětem dokazování před odvolací instancí znalecký posudek, není možné využít výluk stanovených v § 214 OSŘ a je nezbytné, aby bylo nařízeno jednání (I. ÚS 1639/10).⁶

S ohledem na téma této diplomové práce je žádoucí, abych zmínila pohled Ústavního soudu na problematiku důkazního řízení, ve které u obecných soudů, včetně Nejvyššího soudu, převažuje v civilním procesu striktní přístup k hodnocení důkazů, včetně míry příslušného důkazu. „Ústavní soud vnesl do problematiky hodnocení výsledků dokazování, i když prvotně v trestních věcech, pojem praktické jistoty (I. ÚS 733/01, II. ÚS 2142/11).“⁷

Zaměřím-li se na budoucnost právní úpravy obsahu této problematiky, ústavní soudce by tedy neměl být tím, kdo by vnášel konkrétní návrhy de lege ferenda, ale měl by spíše poukazovat na důležitost ústavních principů a hodnot a upozorňovat na možné nežádoucí důsledky. Případná nová právní úprava

⁴ LAVICKÝ, P. *Současnost a perspektivy českého civilního procesu: sborník slatí. 1. vyd.* Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, str. 11

⁵ Tamtéž.

⁶ Tamtéž.

⁷ Tamtéž.

problematiky civilního sporného řízení by měla být především obecná, srozumitelná a stručná.⁸

Jednu ze základních stavebních jednotek civilního soudního řízení tvoří určité zásady, které určují správný směr, jakým by se celé řízení mělo ubírat. Mezi nejdůležitější zásady patří zásady vztahující se k samotnému fungování civilního procesu, jež zahrnuje označení *fair trial*, tedy právo na spravedlivý proces, které je upraveno v čl. 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a svobod. Tvoří rovněž jeden z ústavních principů soudnictví.⁹ Důkazem toho je např. rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Malhous* proti České republice ze dne 12. 07. 2001, který se právem na spravedlivý proces zabývá.¹⁰ Další, neméně důležité zásady v rámci civilního řízení soudního, jsou zmíněny v časopisu *Bulletin advokacie*, ve článku s názvem *Věcný záměr civilního řádu soudního z pohledu advokacie*. V tomto článku se autoři zmiňují např. o zásadě rychlosti a hospodárnosti řízení. Mimo jiné je možné se zde dočíst i o vlivu stran na postup řízení, přičemž formální vedení řízení náleží soudu.¹¹ „*Jen on, byť bere zřetel na stanoviska stran, určuje roky a soudcovské lhůty nebo pořadí provádění důkazů.*“¹²

Život v demokratickém právním státě je nepochybně spojen také s dalším důležitým principem, a to s nezávislostí a nestranností soudů a soudců. Z toho vyplývá, že soudy a soudci jsou vázáni pouze zákonem.¹³ Jako příklad lze uvést náleží Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 7/02 ze dne 18. 06. 2002.¹⁴

Civilně procesní právo tvoří souhrn právních norem, jež upravují civilní proces, tedy postup soudu a účastníků v občanském soudním řízení a právní

⁸ LAVICKÝ, P. *Současnost a perspektivy českého civilního procesu: sborník slatí. 1. vyd.* Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, str. 13.

⁹ ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol. *Civilní právo procesní. 2. aktualizované vydání.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, str. 44.

¹⁰ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 7. 2001, sp. zn. 33071/96.

¹¹ LAVICKÝ, P.; WINTEROVÁ, A.; DOBROVOLNÁ, E.; DVOŘÁK, B.; PULKRÁBEK, Z. *Věcný záměr civilního řádu soudního z pohledu advokacie.* *Bulletin advokacie*, 2018, č. 1-2, str. 11.

¹² LAVICKÝ, P.; WINTEROVÁ, A.; DOBROVOLNÁ, E.; DVOŘÁK, B.; PULKRÁBEK, Z. *Věcný záměr civilního řádu soudního z pohledu advokacie.* *Bulletin advokacie*, 2018, č. 1-2, str. 13.

¹³ ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol. *Civilní právo procesní. 2. aktualizované vydání.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, str. 50.

¹⁴ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 18. 6. 2002, sp. zn. PLÚS 7/02.

vztahy vznikající v rámci tohoto procesu.¹⁵ Za cíl si civilní proces klade realizaci práva prostřednictvím vydání *aktu aplikace práva*, kdy je jeho obsah určován právem hmotným.¹⁶ Právě tento vzájemný vztah mezi právem procesním a hmotným může způsobit jisté problémy. K této problematice se však vrátím o něco později.

Hlavním jádrem úpravy civilního práva procesního jsou dva základní právní předpisy, v rámci jejichž úpravy je zahrnuto téměř celé odvětví civilně procesního práva, kromě některých oblastí, jako např. rozhodčí řízení, řízení exekuční nebo insolvenční. Těmito předpisy jsou, jak už zde bylo nastíněno, zákon č. 99/1963 Sb., *občanský soudní řád* a zákon č. 292/2013 Sb., *o zvláštních řízeních soudních* (dále ZŘS), který nabyl účinnosti společně s novým občanským zákoníkem (dále NOZ) dne 1. 1. 2014. ZŘS reaguje na komplexní rekonstrukci soukromého práva na území České republiky, především v souvislosti s přijetím NOZ. Vztah těchto dvou hlavních předpisů vysvětluje § 1 odstavec 2 ZŘS, ve kterém je stanoven postup, kdy na věci, jež nejsou v ZŘS upraveny, se použije úprava OSŘ, což představuje *princip obecné subsidiarity*.¹⁷

Tyto právní předpisy nejsou však jedinými prameny civilního práva procesního. Dále lze zmínit např. zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob.¹⁸

Samozřejmě nelze opomenout četnost novel, které civilní právo procesní provází. Cílem novelizací po roce 1991 byla především změna podoby civilního procesu tak, aby odpovídal principům, na nichž stojí právní stát.¹⁹ Podrobně se novelizaci OSŘ věnuje profesorka A. Winterová, a to konkrétně novele OSŘ

¹⁵ ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol. *Civilní právo procesní*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, str. 25, srov. WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vyd. Praha: Linde, 2011, str. 42.

¹⁶ ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol. *Civilní právo procesní*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, str. 25.

¹⁷ ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol. *Civilní právo procesní*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, str. 29.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol. *Civilní právo procesní*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, str. 30, srov. FOREJTOVÁ, M. *Materiální ohnisko ústavy – evropské poohlédnutí*. In LYSÝ, M.; POVAŽAN, M. (eds). *Premeny ústavního práva. Kontinuita a diskontinuita*. Bratislava: Atticum, 2014, str. 37-57.

zákona č. 30/2000 Sb. ve svých doplňkových skriptech, která poskytují podrobný a zajímavý popis problematiky změn OSŘ.²⁰

Vzhledem k tomu, že každé procesní právo spadá pod právo veřejné, tedy i civilní právo procesní představuje samostatné odvětví veřejného práva. To však nic nemění na faktu, že civilní právo procesní poskytuje ochranu zpravidla soukromoprávním vztahům. Veřejné právo se vyznačuje existencí alespoň jednoho subjektu právního vztahu, který je nositelem veřejné moci a který nemá rovné postavení s ostatními subjekty zúčastněnými na procesu.²¹ Ostatně, to se lze dočíst i v mnoha německých publikacích, které jsou pestrým zdrojem informací o civilním právu procesním. Jako příklad uvádím část textu z díla O. Jauerrninga.²²

2.2 Historický vývoj civilního procesu

Při psaní diplomové práce mě zaujal citát významného římského filozofa a státníka Marca Tullia Cicera, který prohlásil: „*Historie je svědectvím času, světlo pravdy, život paměti, učitelka života, zvěstovatelka dávných dob.*“²³ Dle mého názoru je historie základem veškerého vědění a pochopení souvislostí, ať už v oblasti práva či jinde. Proto bych se ráda alespoň krátce zmínila o historii civilního procesu.

2.2.1 Nalézací a exekuční řízení

Část procesu, ve které se stanoví, co je ve společnosti považováno za konkrétní právo a kdo je tímto stanovením vázán, se nazývá řízení nalézací. Druhá část procesu se od první části však podstatně liší. Zabývá se tím, aby takto

²⁰ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní I: doplňková skripta*. Praha: Všeherd, 2000.

²¹ ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol. *Civilní právo procesní*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, str. 27, srov. KINDL, M.; ŠÍMA, A.; DAVID, O. *Občanské právo procesní*. 2. Vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, str. 24 a násl.

²² Othmar Jauernig, *Zivilprozessrecht*, 28. Auflage: „*Das Zivilprozeßrecht ist öffentliches Recht. Im Prozeß treten die Parteien dem Gericht gegenüber, das Staatsgewalt ausübt. Die Entscheidungen haben Wirkungen, die den Handlungen von Privatpersonen abgehen. Man denke nun an die materielle Rechtskraft des Urteils (vgl. u. § 62).*“

²³ *Citáty o historii* [online]. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://citaty.net/citaty-o-historii/>

stanovené konkrétní právo bylo v případě, kdy chybí dobrovolné uskutečnění tohoto práva, přistoupeno k uskutečnění nucenému.²⁴

Např.: „Římané nazývali nucené vymáhání plnění exekucí (*exsecutio*).“²⁵

2.2.1.1 Římský proces a římská exekuce

Římský proces představuje jeden z nejstarších a pro Evropu rozhodující proces. Již dříve došlo k jeho rozdělení na proces *civilní* a proces *trestní*. Civilní proces se vyznačoval tím, že řízení bylo vedeno v rovině horizontální, tedy mezi právně rovnými subjekty. Věci rozhodované v tomto řízení nazývali Římané věcmi soukromoprávními – *ius privatum*. V rámci trestního procesu docházelo k rozhodování o věcech trestních veřejnožalobních, jež byly projednávány na shromáždění nazývaném *iudicium publicum*. Jednalo se např. o vraždu, zhářství nebo podplácení soudce.²⁶

Za zmínku stojí také proces *administrativní*, který je rovněž výsledkem práce starých Římanů. V administrativním procesu rozhodovali magistráti o právech státu proti subjektům, které byly k němu v podřízeném postavení. V tomto případě šlo tedy o řízení v linii vertikální. Šlo o tzv. poměry veřejnoprávní a právo je upravující neslo název právo veřejné – *ius publicum*.²⁷

Prvním upraveným civilním římským procesem byla exekuce, zpravidla proto, že původní římská exekuce byla prováděna svépomocí věřitele. Exekuce se týkala pouze nuceného vymáhání peněžitých pohledávek vůči soukromému dlužníku, který v dobách nejstarších odpovídal za splnění svých peněžitých závazků celou svou osobností. Tím pádem byla exekuce namířena pouze proti osobě dlužníka. Jednalo se o tzv. exekuci *personální*. S ohledem na to, že dlužník, ale i celá dlužníková rodina a jeho jmění, mohl být věřitelem zajmut, odveden do jeho moci a posléze mohl být též prodán do otroctví nebo usmrcen, došlo postupem času k vytvoření jakési ochrany dlužníka v exekuci, která představuje

²⁴ FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae, str. 12.

²⁵ FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae, str. 75.

²⁶ FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae, str. 11.

²⁷ Tamtéž.

dodnes vedoucí exekuční princip. Na místo exekuce personální docházelo k exekuci *generální*, při které proběhlo postižení celého majetku dlužníka.²⁸

2.2.1.2 Starý germánský proces a stará germánská exekuce

Jistou podobu jako v římském městském státu je možné nalézt také u Germánů. Orgány vykonávající soudnictví byly také rozděleny mezi lid a lidem zvolené lidové úředníky a nejstarší upravené procesní právo bylo též právo exekuční, představující svépomoc věřitele, však povolenou vrchností, tedy svépomocí, která podléhala přípustnosti a kontrole státu. Samo nalézací řízení představovalo společnou činnost úředníka s veřejným soudním shromážděním všech svobodných příslušníků kmene. Úředník zahájil soudní zasedání, vedl jej a vyhlásil rozsudek. Vlastní rozhodovací činnost byla vykonávána soudním shromážděním.²⁹

Jistou odlišnost lze však spatřit v tom, že na rozdíl od římského soudního procesu, germánský soudní proces právo nenalézal. Zajímavé je, že v germánském soudním procesu mohla podat důkaz vždy jen jedna strana. Jelikož byl protidůkaz vyloučen, germánský důkaz byl důkazem zásadně důkazem jednostranným.³⁰ „*Formou důkazu byla přísaha strany o věrohodnosti jejího tvrzení o právu, která musela být posílena přísahnými pomocníky nebo božím soudem, příp. soubojem.*“³¹

Nejstarší germánský proces se tedy vyznačoval tím, že důkazní prostředky byly podle jejich formy a účinku stanoveny zákonem a přednostní právo dokazovat měl zásadně žalovaný. Z toho lze vyvodit, že se vycházelo z toho, že žalobce má zásadně pravdu, kterou nedokazuje, a proto žalovanému musí být dáno právo dokazovat, že tomu v daném případě tak není.³²

²⁸ FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae, str. 75.

²⁹ FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae, str. 23.

³⁰ FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae, str. 24.

³¹ Tamtéž.

³² FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae, str. 24-25.

Po pádu římské říše Germáni též uplatňovali rozdíl mezi řízením sporným a řízením nesporným.³³

Původní staré germánské právo neznalo reálnou exekuci. Znalo pouze, jak již bylo zmíněno, exekuci personální ve formě odvety. Později však došlo k zavedení reálné exekuce na movité věci, konkrétně salickým zákonem z 5. století. Popřípadě byla možná exekuce na nemovitosti, neměl-li dlužník žádné věci movité. Poslední možnou alternativou byla exekuce personální, v případě, že dlužník neměl jak věci movité, tak ani věci nemovité. Svůj dluh si musel tedy dlužník odpracovat.³⁴

2.2.1.3 Německý proces a exekuce podle německého práva

Proces v Německu se nevyvíjel jednotně, a to v důsledku tamní situace tehdejší doby. Jih a Západ Německa začal brzy používat římskokanonický proces, a to zřejmě od roku 1350. Došlo také např. k rozšíření principu písemnosti.³⁵

Důkazy, které byly připuštěny, prováděl zvláštní komisař.³⁶

Jinak tomu však bylo v Sasku a Braniborsku, kde se dále postupovalo dle germánského práva. Zajímavostí je, že na vytváření procesního práva v rámci území vedle Saska i na území rozprostírajícím se na pravém břehu Labe, se nepodílely pouze soudy, ale i právnické fakulty v Lipsku a ve Wittenbergu.³⁷

Od 16. století musel soudce, v rámci saského civilního procesu, zkoumat skutkový děj, kterým je odůvodňován uplatněný nárok. Jako pozůstatek z germánského procesu lze uvést důkazní rozsudek vydávající se uprostřed řízení, a kterým se rozhoduje o věci samé. Právě v tomto rozsudku se stanoví, co která strana musí dokázat, aby dosáhla ve sporu vítězství. Také se v něm poskytuje důkazní lhůta povinné straně, jež nese důkazní břemeno. V saském procesu tak vzniká zásada oddělení důkazů.³⁸

³³ Tamtéž.

³⁴ FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae, str. 77.

³⁵ FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae, str. 28.

³⁶ FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae, str. 29.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Tamtéž.

Obecný německý proces byl zaveden významným aktem říšského zákonodárství, tzv. Der jüngste Reichsabschied z roku 1654.³⁹

Úpravu německé exekuce v průběhu 19. století poskytoval jednotný civilní soudní řád z roku 1877 ve znění novel. Zde je možné se setkat se synonymem pro exekuci, a to nuceným výkonem.⁴⁰ Exekuce i zde tvoří samostatnou součást civilního procesu. Rozeznává se jednak exekuce k vymáhání peněžitých pohledávek a exekuce k vymáhání nepeněžitých nároků. K vymáhání peněžitých pohledávek nebylo možné užít exekuci personální, jež byla roku 1868 zrušena. Bylo možné ji však uplatnit k vymáhání nepeněžitých nároků, např. vazbou. Exekuci zde ovládá princip dispoziční a povolena smí být na základě doloženého exekučního titulu s doložkou vykonatelnosti. Zajímavostí je, že německé právo rozeznává také exekuci zajišťovací, arest (pro zajištění budoucí exekuce) nebo předběžné opatření.⁴¹

2.2.1.4 Český proces a exekuce podle starého českého práva

V Čechách se nejdříve uplatňovalo staré kmenové zvykové právo a dále pak právo německé a církevní.⁴²

V nejstarších dobách, kdy se řízení vedlo podle zvykového práva, měly své podstatné role zásada ústnosti a veřejnosti. Nechyběl ani princip dispoziční a projednací. Během vývoje bylo umožněno uplatnit proti žalobě námitky, což je odrazem vlivu práva římského a církevního. Došlo také ke vzniku zásady eventuální, aby nedocházelo k bezdůvodnému protahování sporu. „*Jen rychlé soudnictví je zároveň také soudnictvím účinným (justice rétive, justice fautive)*“⁴³ Jako zajímavost českého práva bych ráda zmínila tzv. zmatečnou žalobu. Představovala procesní institut v podobě žaloby neodůvodněné nebo zlomyslné.⁴⁴ Nesla název: „*póhon potvorný*.“⁴⁵

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae, str. 80.

⁴¹ FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae, str. 81.

⁴² FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae, str. 31.

⁴³ HAMUĚÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2010, str. 47.

⁴⁴ FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae, str. 32.

⁴⁵ Tamtéž.

Ve starším českém právu měly, stejně jako v právu germánském, značné postavení ordály, tedy boží soudy. Tyto boží soudy probíhaly např. vodou, železem nebo soubojem. Důkazy v podobě listin nebo svědků se uskutečňovaly zřídkakdy. Jako významný okamžik považují zrušení všech ordálů jako důkazních prostředků návrhem *Majestatis Carolinae*, kdy ordály vystřídala přísaha. Stejně jako v právu germánském platilo pro staré české právo procesní, že dokazovala pouze jedna ze stran.⁴⁶

České právo také stojí za vznikem svědecké povinnosti, tedy povinnosti dostavit se před soud a svědčit.⁴⁷

Po porážce na Bílé hoře došlo k zavedení písemného procesu před zemským právem, a to konkrétně *Obnoveným zřízením zemským z roku 1627*. Již v této době lze vidět v rámci řízení pokusy o smír a vyvíjející se soustředovací zásadu ohledně podaných písemných námitek. Ty musely obsahovat artikulovaně uvedené skutečnosti společně s důkazy.⁴⁸

Většinu nesporných věcí měli v Čechách na starosti notáři. Během 14. století však notářství bohužel hluboce upadlo. Jeho obnovení nastalo opět v roce 1512 notářským řádem Maxmiliána I.⁴⁹

Díky vysokým ambicím Marie Terezie v oblasti procesního práva došlo k organizačnímu oddělení správy od justice alespoň v nejvyšší instanci. Marie Terezie se velice snažila o sjednocení procesního práva pro rakouské země a pracovalo se i na sjednocení organizace soudní.⁵⁰

Za vlády syna Marie Terezie, Josefa II., byl vydán Josefínský soudní řád, jenž upravoval civilní soudní proces a následoval ho Západohaličský soudní řád v podstatě se shodnou úpravou.⁵¹

Exekuce v českých zemích se rozlišovala na exekuci podle zemského práva a na exekuci podle městských práv.⁵² Zemským právem se řídila exekuce

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae, str. 33.

⁴⁸ FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae, str. 34.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae, str. 35.

reální na majetek dlužníka. Rovněž jako u exekuce podle městského práva zde platil princip dispoziční. Exekuce se vyznačovala svojí tvrdostí a současně se jednalo o exekuci generální i exekuci personální.⁵³ Bylo možné se setkat také např. i s exekucí speciální nebo zajišťovací.⁵⁴

2.2.1.5 Dokazování v civilním procesu v průběhu první republiky a protektorátu až do roku 1951

Vznikem Československé republiky v říjnu 1918 došlo k situaci, kdy v unitárním státě platily dva do značné míry odlišné právní řády, odlišný v českých zemích, odlišný na Slovensku a Podkarpatské Rusi. To bylo zapříčiněné recepčním zákonem, prvním zákonem Československé republiky. Právě tento zákon ve čl. 2 stanovil, že „veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti“. Tím došlo k zajištění spojitosti s rakouským a uherským právním řádem.⁵⁵ Ze strany československé vlády se projevovaly četné snahy o sjednocení právního řádu. To se však i přes veškeré úsilí nepodařilo. Vypracovaný návrh nového procesního kodexu byl odbornou veřejností odmítán, a to především z důvodu jeho nedostatečné úpravy, jež ve své podstatě stále tíhla k právu rakouskému. V souvislosti s politickým vývojem v republice koncem třicátých let a následné okupace Čech a Moravy došlo k zabránění dalšímu projednávání osnovy procesního kodexu. V období první i druhé republiky tak zůstaly v platnosti předpisy rakouské z konce 19. století.⁵⁶

2.2.1.6 Vývoj civilního procesu v období 1948 – 1989

Stěžejním okamžikem pro vývoj civilního procesu mezi lety 1948 až 1989 se stalo přijetí zákona č. 319/1948 Sb. o zlidovění soudnictví. Tím došlo k odstranění sto let vyvíjející se soudní organizace a přizpůsobení se krajskému zřízení národních výborů. Po únorovém převratu v roce 1948 došlo bohužel

⁵² FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae, str. 77.

⁵³ FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae, str. 78.

⁵⁴ FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae, str. 80.

⁵⁵ HORÁK, Martin. *Úloha dokazování v civilním procesu* [online]. 2010 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: file:///C:/Users/Barbora/Desktop/RPTX_2009_1_0_303435_0_80424.pdf, srov. MALÝ, M. K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3 přepracované vydání*, Praha: Linde, 2005, str. 330.

⁵⁶ HORÁK, Martin. *Úloha dokazování v civilním procesu* [online]. 2010 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: file:///C:/Users/Barbora/Desktop/RPTX_2009_1_0_303435_0_80424.pdf, srov. SCHELLEOVÁ, Ilona et al. *Civilní proces. Vyd. 1*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. str. 58.

k velkému potlačení demokratických právních tradic a převaze diktatury. Československou ústavu z roku 1920 nahradila roku 1948 tzv. Květnová ústava.⁵⁷

Roku 1951 došlo k účinnosti nového občanského soudního řádu, zákona č. 142/1950 Sb., jenž vycházel z představy civilního procesu jako jednotného řízení. To se odrazilo zaprvé v tom, že jediný kodex upravoval veškeré nalézací i exekuční řízení a dále v odstranění samostatné úpravy sporného a nesporného řízení. Dvě následující novely tohoto zákona dokazují, že takto občanský soudní řád založený na takové představě, nemohl být vhodnou úpravou.⁵⁸

Občanský soudní řád z roku 1950 obsahoval ohledně dokazování úpravu zásadu volného hodnocení důkazů a zásadu materiální pravdy. Rovněž stanovil, že v rámci dokazování jsou účastníci povinni vylíčit soudu pravdivě a úplně všechny skutkové okolnosti odůvodňující návrhy, které podali a předložit k tomu potřebné důkazy. Dle § 60 měli účastníci povinnost takto odpovědět i ohledně dotazů soudu. Soudu tento procesní kodex též umožňoval opatřit a provést i takové důkazy, které účastníci nenabídli, které jsou nicméně pro rozhodnutí důležité. Došlo k odstranění přísahy jako důkazní formy a výslech účastníků přestal být jen podpůrným důkazním prostředkem.⁵⁹

V souvislosti s vydáním ústavy v roce 1960 došlo k vydání nového občanského soudního řádu, zákona č. 99/1963 Sb., jenž nabyl účinnosti dne 1. 04. 1964 současně s novým občanským zákonem č. 40/1964 Sb.⁶⁰ Rovněž tento civilně procesní kodex nekladl důraz na rozdělení nalézacího řízení na řízení sporné a nesporné a opět se nesprávně pokoušel o jednotnou strukturu občanského procesu.⁶¹

⁵⁷ HORÁK, Martin. *Úloha dokazování v civilním procesu* [online]. 2010 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: file:///C:/Users/Barbora/Desktop/RPTX_2009_1__0_303435_0_80424.pdf, srov. MALÝ, K.; SOUKUP, L. a kol. *Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989*. Praha: Karolinum, 2004, str. 10.

⁵⁸ HORÁK, Martin. *Úloha dokazování v civilním procesu* [online]. 2010 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: file:///C:/Users/Barbora/Desktop/RPTX_2009_1__0_303435_0_80424.pdf, srov. SCHELLEOVÁ, Ilona et al. *Civilní proces. Vyd. 1*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. str. 58.

⁵⁹ HORÁK, Martin. *Úloha dokazování v civilním procesu* [online]. 2010 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: file:///C:/Users/Barbora/Desktop/RPTX_2009_1__0_303435_0_80424.pdf, srov. FIALA, Josef. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu* Praha: Univerzita Karlova, 1974. str. 66.

⁶⁰ HORÁK, Martin. *Úloha dokazování v civilním procesu* [online]. 2010 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: file:///C:/Users/Barbora/Desktop/RPTX_2009_1__0_303435_0_80424.pdf, srov. SCHELLEOVÁ, Ilona et al. *Civilní proces. Vyd. 1*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. str. 59.

⁶¹ HORÁK, Martin. *Úloha dokazování v civilním procesu* [online]. 2010 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: file:///C:/Users/Barbora/Desktop/RPTX_2009_1__0_303435_0_80424.pdf, srov.

2.2.1.7 Úprava civilního procesu po roce 1989

I když rok 1989 přinesl značnou celospolečenskou změnu, občanský soudní řád i v současné době nese i nadále označení zákon č. 99/1963 Sb.⁶²

Opět bych ráda zdůraznila četnost novel, které tento základní procesní předpis provázely. Vždy se však jednalo jen o dílčí změny některých procesních institutů. Zásadním krokem kupředu byla porevoluční novela občanského soudního řádu č. 519/1991 Sb., účinná ode dne 1. 1. 1992. Cílem této novely bylo odstranit nedemokratické prvky soudního řádu a přizpůsobit občanský soudní řád nově se vytvářejícím ekonomickým poměrům. Došlo také např. k podílení dispoziční zásady a postavení účastníků v řízení. Je však důležité zmínit i ostatní novely jako např. č. 238/1995 nebo novelu č. 7/2009 Sb.⁶³

2.2.1.8 Důkazní břemeno v průběhu historie

Vrátím-li se ještě na okamžik do historie, lze konstatovat, že v římském právu bylo zapotřebí, aby žalobce tvrdil skutečnosti, ze kterých dovozuje své tvrzené právo, které uplatňuje a nicméně, aby také existenci těchto skutečností dokazoval. To plyne z existence objektivního práva, z něhož římské právo vycházelo a dle tohoto objektivního práva bylo určováno, zda existuje žalobcovo tvrzené subjektivní právo.⁶⁴ To dalo za vznik povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní v římském právu. „*Římané dobře poznali, že při procesu, v němž je uplatněno pravidlo subsumpce skutečností pod ustanovení pozitivního objektivního práva, musí ten, kdo tvrdí nějakou skutečnost, toto dokázat, a že nelze žádat z logických důvodů, aby tuto povinnost měl ten, který tvrzení jiného jen popírá (probatio incumbit ei, qui dicit, non ei, qui negat).* Rovněž poznali, že neprokáže-li se potřebná skutečnost, kterou tvrdí žalobce, musí být žalovaný zproštěn žaloby, jinak řečeno, musí být jeho žaloba zamítnuta (actore non

FIALA, Josef. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. str. 69.

⁶² HORÁK, Martin. *Úloha dokazování v civilním procesu* [online]. 2010 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: file:///C:/Users/Barbora/Desktop/RPTX_2009_1__0_303435_0_80424.pdf, srov. Hendrych, D. a kol. *Jubilejní sborník Právnické fakulty UK 1348-1998*. Praha, Univerzita Karlova, 1998, str. 72.

⁶³ HORÁK, Martin. *Úloha dokazování v civilním procesu* [online]. 2010 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: file:///C:/Users/Barbora/Desktop/RPTX_2009_1__0_303435_0_80424.pdf, srov. STAVINOHOVÁ, Jaruška. *Občanské právo procesní, Řízení nalézací*. IURIDICA BRUNENSIA: 1996, str. 19; 20; 21.

⁶⁴ FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae, str. 18.

probante reus absolvitur). Tím vyslovili, že v civilním procesu sporném platí tzv. důkazní břemeno – *onus probandi*.⁶⁵

V římském civilním procesu uváděly strany svá skutková tvrzení, své právní výhody a nesly důsledky nedokázání svých tvrzení, tedy důkazní břemeno, a to vše na základě projednávacího principu.⁶⁶

2.3 Postavení soudce a dalších osob v civilním soudním řízení

Vzhledem k výše uvedenému historickému vývoji, který probíhal v českých zemích, je civilní proces závislý na vývoji civilního procesu rakouského a tím pádem i na procesu německém. Z tohoto vychází prof. Macur, když poukazuje na dvě legislativní koncepce vytvořené v rámci středoevropského procesu, koncepci liberální a koncepci kleinovskou a mezi kterými by mělo být voleno i v budoucnosti, aby se dospělo k co největšímu přiblížení legislativní úpravě vyspělých evropských zemí.⁶⁷ Nutno podotknout, že zde dochází k rozebírání problematiky v rámci civilního řízení sporného.

K poskytování ochrany skutečným subjektivním právům a oprávněným zájmům se jako nejvhodnější jeví koncepce sociální (Kleinova koncepce), a proto by byla vhodnou předlohou pro případnou legislativní úpravu civilního řízení v budoucnu. Jako pozitivní příklad úspěšného používání sociální koncepce lze uvést Rakousko.⁶⁸

Díky Kleinově sociální koncepci vynikla role soudu a stran v řízení. Tato koncepce má základ v důsledném provedení dispoziční zásady. Tím se rozumí, že pouze strany řízení mohou rozhodovat o zahájení řízení a o jeho předmětu. Též je v jejich pravomoci řízení ukončit a s jeho předmětem v průběhu sporu disponovat. Je tedy zcela na uvážení jednotlivce, zda procesní ochrany využije a v jaké míře. Platí tzv. zásada *nemo iudex sine actore*.⁶⁹

⁶⁵ FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae, str. 19.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ LAVICKÝ, P. *Současnost a perspektivy českého civilního procesu: sborník slatí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, str. 15, srov. MACUR, J. *Základní teoretické otázky leg*, str. 6 -7.

⁶⁸ LAVICKÝ, P. *Současnost a perspektivy českého civilního procesu: sborník slatí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, str. 18.

⁶⁹ LAVICKÝ, P. *Současnost a perspektivy českého civilního procesu: sborník slatí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, str. 19.

Důležitým pravidlem je také pravidlo, podle něhož je soudce vázán návrhy stran. „*Tento základní požadavek, který obsahuje i naše současná úprava, však musí být, jak si uvědomoval již Klein, blíže precizován. Dokladem toho je naše současná soudní praxe, v níž se ukazuje, že uvedené pravidlo není zcela respektováno. Důkazem budiž sbírkové rozhodnutí Nejvyššího soudu rozšiřující účinky právní moci rozhodnutí i na jeho odůvodnění (R 85/2003). V tom je třeba spatřovat zcela flagrantní porušení zásady dispoziční; neboť pouze žalobce v žalobním návrhu (žalovaný v návrhu vzájemné žaloby) určuje, co bude předmětem rozhodnutí, a na co se tedy budou vztahovat účinky právní moci.*“⁷⁰

Co se týká zásady projednací, tak zůstává v první řadě na stranách řízení, aby vnášely do řízení rozhodná skutková tvrzení. Přitom však strany musí respektovat ustanovení zákona a uvádět svá skutková tvrzení podle pravdy a úplně. V závislosti na tom se pak v rakouském civilním řízení uplatňuje aktivní role soudu, která může být při shromažďování skutkového materiálu pouze podpůrná, jak vyplývá se zásady projednací.⁷¹

Dle mého názoru tvoří rakouská úprava tu správnou cestu, po které by se v budoucnu měli naši zákonodárci vydat.

⁷⁰ LAVICKÝ, P. *Současnost a perspektivy českého civilního procesu: sborník slatí. 1. vyd.* Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, str. 19-20.

⁷¹ LAVICKÝ, P. *Současnost a perspektivy českého civilního procesu: sborník slatí. 1. vyd.* Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, str. 22.

3 Procesní práva a povinnosti účastníků civilního soudního řízení

Nejprve bych ráda zmínila, co vlastně právní způsobilost nést procesní práva a povinnosti znamená. Právní způsobilost nést procesní práva a povinnosti znamená způsobilost být účastníkem řízení, tedy jinak řečeno, mít procesní subjektivitu. Často dochází k záměně označení pojmů procesní subjektivita a procesní způsobilost. Zatímco na procesní subjektivitu jsem poukázala výše, procesní způsobilost představuje způsobilost vykonávat samostatně procesní úkony před soudem.⁷²

Fyzické osoby nabývají způsobilost být nositelem procesních práv a povinností okamžikem narození. Ovšem to platí i pro dítě počaté, které se dosud nenarodilo, narodí-li se posléze živé. Jedná se o tzv. *nasciturus*. Tato procesní subjektivita není závislá na věku či jiných okolnostech. Právní osoby ji nabývají okamžikem svého vzniku, tedy zápisem do obchodního či jiného zákonem určeného rejstříku. Je důležité zmínit, že rovněž stát je právní osobou, je-li účastníkem občanskoprávních vztahů a v tomto rozsahu má způsobilost být účastníkem řízení.⁷³

3.1 Procesní práva

Výčet procesních práv je pestrý. Jedná se např. o právo účastníků na rovné postavení, právo jednat před soudem v mateřském jazyce, jak pro občany státní, tak i pro cizince, rovněž pak právo na tlumočnicka a samozřejmě nesmím opomenout právo dispoziční, realizované dispozičními procesními úkony. Mezi ně je zahrnuto např. právo žalobce podat žalobu, právo žalovaného podat tzv. vzájemnou žalobu, právo účastníků uzavřít smír, podat opravné prostředky, právo na doručování listin, nahlížet do spisů, vyjádřit se ke všem návrhům, právo na zástupce a práva další. Nutno podotknout, že tato dispoziční oprávnění jsou výraznější v řízení sporném, kdežto v řízení nesporném jsou dispoziční oprávnění oslabena v důsledku zásady oficiality.⁷⁴

⁷² WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání, doplněné o předpisy evropského práva. Praha: Linde, 2008, str. 144-145.

⁷³ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání, doplněné o předpisy evropského práva. Praha: Linde, 2008, str. 144.

⁷⁴ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání, doplněné o předpisy evropského práva. Praha: Linde, 2008, str. 152-153.

3.2 Procesní povinnosti

Mezi procesní povinnosti patří např. povinnost starat se o proces, tedy povinnost součinnosti se soudem, jež se nazývá procesní diligence. Dále se jedná samozřejmě o povinnost důkazní. Pokud účastník řízení tuto důkazní povinnost nesplní včas, následuje ve sporném řízení sankce *neunesení důkazního břemene*, což má za následek neúspěch ve sporu. Další povinností je také povinnost dostavit se k výsledku nebo znalci na základě předvolání.⁷⁵

3.3 Procesní práva a povinnosti v souvislosti s důkazním břemenem

Základní strukturu civilní procesu představují procesní zásady neboli principy, od kterých je však třeba odlišit procesní povinnosti, i když některé z nich úzce souvisejí s jejich uplatněním, např. povinnost tvrzení a povinnost důkazní úzce souvisí se zásadou projednací, nelze tyto pojmy zaměňovat. S nesplněním procesních povinností jsou spjaty různé procesní důsledky. V rámci civilního procesu mají tyto důsledky podobu právě procesních břemen nebo sankcí.⁷⁶

Názory na problematiku uplatňování vysvětlovací povinnosti jsou značně rozdílné. Profesor Macur se přiklonil k názorům kompromisním ohledně této problematiky. Připouští tedy uplatnění vysvětlovací povinnosti strany, jež netíží důkazní břemeno v civilním soudním procesu, nýbrž pouze v omezeném rozsahu a za konkrétně stanovených podmínek.⁷⁷

Souvislost procesních práv s důkazním břemenem lze spatřit např. v tom, že účastníci řízení: *„Mají právo, aby byli předvoláni ke všem jednáním (§ 115) a moli se vyjádřit ke všem návrhům a důkazům (§ 123), a mají právo na závěr shrnout své návrhy a vyjádřit se jak k dokazování, tak i k právní stránce věci (§ 119a).“*⁷⁸

„Konkrétní procesní povinnosti většinou tvoří rub procesních oprávnění. Jestliže např. jsou účastníci podle § 120 odst. 1 povinni označit důkazy

⁷⁵ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání, doplněné o předpisy evropského práva. Praha: Linde, 2008, str. 153-154.

⁷⁶ STAVINOHOVÁ, Jaruška. *PROCESNÍ POVINNOSTI ÚČASTNÍKŮ CIVILNÍHO SOUDNÍHO ŘÍZENÍ VE SVĚTLE DÍLA PROF. MACURA* [online]. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/stavinohova.pdf>.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání, doplněné o předpisy evropského práva. Praha: Linde, 2008, str. 153.

k prokázání svých tvrzení, je to zároveň jejich právem. Nesplnění této povinnosti (tzv. povinnosti důkazní) včas je ve sporném řízení sankcionováno neunesením tzv. důkazního břemene, a tedy neúspěchem ve sporu.“⁷⁹

3.4 Zásada koncentrace řízení a její využití v rámci civilního procesu

Na problematiku koncentrace řízení existují různé názory. Jednotlivé názory respektuji, přesto jsem se však přiklonila k názoru, který zastává doktorka Hamuláková. Dle jejího názoru se zásada koncentrační dotýká pouze účastníků řízení a jejich procesních úkonů, nikoliv soudu. Cílem koncentrace řízení je především řízení zrychlit a zefektivnit.⁸⁰

Koncentrační zásada značně ovlivňuje procesní úkony, kterými jsou skutková tvrzení a navrhování důkazů. Důkazem toho je rozhodnutí NS ze dne 30. listopadu 2006, sp. zn. 30 Cdo 2920/2006.⁸¹

Paní doktorka Hamuláková také přímo uvádí: *„Takto byla pojímána koncentrační zásada i v dřívějších právních úpravách. Účastníci mohli uvádět rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání nejpozději do určitého zákonem stanoveného okamžiku, k později uvedeným skutečnostem a důkazům již soud, až na výjimky, nepřihlížel.*“⁸²

V návaznosti na tuto problematiku je nutné uvést souhrnnou novelu občanského soudního řádu, zákon č. 7/2009 Sb. V důsledku této novely došlo k rozšíření koncentrace v rámci přípravného jednání nad dosavadní rámeček, kdy na tuto změnu reagovala paní doktorka Hamuláková takto: *„Taková koncepce může proto přinést celou řadu praktických obtíží. Taková úprava se mi jeví jako zcela nevhodná, koncentrace by měla být nadále spojována pouze s uváděním skutkových tvrzení a navrhováním důkazů.*“⁸³

V tomto ohledu je významný § 118b OSŘ, který ve svém ustanovení zmiňuje koncentraci v rámci přípravného jednání a následně ji doplňuje o koncentraci v rámci prvního jednání, kde je již možné vidět spojitost právě

⁷⁹ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání, doplněné o předpisy evropského práva. Praha: Linde, 2008, str. 153-154.

⁸⁰ HAMULÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, str. 27.

⁸¹ HAMULÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, str. 29.

⁸² Tamtéž.

⁸³ Tamtéž.

pouze s povinností účastníků uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a s označením důkazů k jejich prokázání.⁸⁴

Velká novela OSŘ, zákon č. 30/2000 Sb., přinesla nový institut v podobě kvalifikované výzvy upravené § 114b OSŘ. Slouží předsedovi senátu jako jeden z prostředků, prostřednictvím kterých lze účinněji zjistit postoj jednotlivých účastníků řízení k předmětu daného řízení, a tak zabránit průtahům.⁸⁵

Dalším prostředkem k účinnému zjištění postoje účastníků je přípravné jednání, zavedené do OSŘ souhrnnou novelou OSŘ, zákonem č. 7/2009 Sb. Přípravné jednání je upraveno v § 114c OSŘ, a nahradilo tak tzv. institut

⁸⁴ HAMULÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, str. 29-30, srov. úplné znění § 118b OSŘ:

- (1) Ve věcech, v nichž byla provedena příprava jednání podle § 114c, mohou účastníci uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání jen do skončení přípravného jednání, popřípadě do uplynutí lhůty, která jim byla poskytnuta k doplnění tvrzení o skutečnostech významných pro věc, k podání návrhů na provedení důkazů nebo ke splnění dalších procesních povinností (§ 114c odst. 4). Pokud nebyla provedena příprava jednání podle § 114c, mohou účastníci uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání jen do skončení prvního jednání, popřípadě do uplynutí lhůty, která byla účastníkům poskytnuta k doplnění tvrzení o skutečnostech významných pro věc, k podání návrhů na provedení důkazů nebo ke splnění dalších procesních povinností. K později uvedeným skutečnostem a označeným důkazům smí soud přihlídnout, jen jde-li o skutečnosti nebo důkazy, jimiž má být zpochybněna věrohodnost provedených důkazních prostředků, které nastaly po přípravném, a nebylo-li provedeno, po prvním jednání nebo které účastník nemohl bez své viny včas uvést, jakož i ke skutečnostem nebo důkazům, které účastníci uvedli poté, co byl některý z nich vyzván k doplnění rozhodujících skutečností podle § 118a odst. 1 až 3.
- (2) Byla-li připuštěna změna žaloby (§ 95), nejsou tím účinky podle odstavce 1 dotčeny. Došlo-li k přistoupení dalšího účastníka (§ 92 odst. 1) nebo záměně účastníka (§ 92 odst. 2), nastávají ve vztahu s novými účastníky účinky podle odstavce 1 skončením prvního jednání, které bylo nařízeno po přistoupení nebo záměně účastníka a které se ve věci konalo; o tom musí být účastníci poučeni v předvolání k tomuto jednání.
- (3) Omezení podle odstavců 1 a 2 neplatí v případě, že účastníci nebyli řádně poučeni podle odstavce 2 části druhé věty za středníkem nebo podle § 114c odst. 5.

⁸⁵ HAMULÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, str. 47-48.

soudního roku, jenž byl využíván ve fázi přípravy jednání. Ve své podstatě se přípravné jednání s institutem soudního roku shoduje. Oproti soudnímu roku však klade na účastníky řízení mnohem vyšší nároky a procesní odpovědnost.⁸⁶

S koncentrací řízení jsou spojeny také určité povinnosti soudu vůči účastníkům řízení. Pokud soud tyto povinnosti poruší, může dojít např. k nedostatečnému poučení účastníků soudem dle § 119a OSŘ, k absenci poučení účastníků soudem o koncentraci řízení dle § 114c OSŘ nebo k absenci poučení účastníků soudem o koncentraci řízení dle § 118b OSŘ a samozřejmě k jejich následné nápravě.⁸⁷

V návaznosti na to bych ráda zmínila rozhodnutí velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 4616/2010 ze dne 4. 9. 2013: *„Poté, co nastaly účinky tzv. koncentrace řízení podle ustanovení § 118b o. s. ř., účastníci (nejde-li o výjimky stanovené zákonem) nemohou uvádět jen takové rozhodné skutečnosti o věci samé, ohledně nichž mají podle hmotného práva povinnost tvrzení, a označovat jen takové důkazy, jimiž plní svou důkazní povinnost; účinky tzv. koncentrace řízení nebrání účastníkům popírat správnost tvrzení protistrany o skutečnostech významných pro rozhodnutí o věci samé nebo se vyjadřovat k důkazům označeným druhou stranou sporu.*

K projevu, jímž účastník vyjadřuje svůj žalobní požadavek nebo stanovisko k němu, jímž uplatňuje své procesní námitky, jimiž shrnuje své návrhy učiněné za řízení, jímž se vyjadřuje k dokazování a ke skutkové a právní stránce věci nebo jímž sděluje svůj názor, jak má být věc soudem rozhodnuta, soud vždy přihlédne, i když je účastník učinil až poté, co nastaly účinky tzv. koncentrace řízení podle ustanovení § 118b o. s. ř.

Účinky tzv. koncentrace řízení podle ustanovení § 118b o. s. ř. nenastanou, jestliže účastníci nebyli o tzv. koncentraci řízení a o jejích účincích poučeni jednak v předvolání k přípravnému jednání, k jednání nebo k dalšímu jednání, jednak před skončením přípravného jednání, jednání nebo dalšího jednání, má-li v této době nastat tzv. koncentrace řízení.

⁸⁶ HAMULÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení.* Praha: Leges, str. 79.

⁸⁷ HAMULÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení.* Praha: Leges, str. 123-126.

První jednání lze pokládat ve smyslu ustanovení § 118b odst. 1, věty druhé, o. s. ř. za skončené jen tehdy, byly-li při něm provedeny alespoň všechny úkony uvedené v ustanoveních § 118 odst. 1 a 2 o. s. ř. ⁸⁸

Právě výše zmíněné rozhodnu Nejvyššího soudu je z hlediska koncentrace civilního řízení a důkazního břemena velice zajímavé a poměrně složité. Též bych ráda poukázala na odlišné stanovisko JUDr. Františka Ištvánka k části odůvodnění tohoto rozhodnutí. Úryvek z jeho stanoviska zní takto: „*Mám za to, že se účastníkům dostane řádného a dostatečného poučení o koncentraci řízení ve smyslu ustanovení § 118b odst. 1, věty druhé, o. s. ř., jestliže je soud poučí o tom, že mohou uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání jen do skončení prvního jednání, popřípadě do uplynutí lhůty, která byla účastníkům poskytnuta k doplnění tvrzení o skutečnostech významných pro věc, k podání návrhů na provedení důkazů nebo ke splnění dalších procesních povinností, jakož i o tom, kdy smí soud přihlédnout k později uvedeným skutečnostem a označeným důkazům, v předvolání k prvnímu jednání. Tzv. koncentrace řízení je dle mého názoru zákonem nastavena objektivně, byli-li o ní účastníci poučeni v předvolání k jednání, které bylo obsahově skutečně prvním jednáním. Z toho důvodu nemohu souhlasit ani s tou částí odůvodnění rozhodnutí, dle níž nebyli účastníci řádně poučeni v předvolání pomocí vzorů o. s. ř. č. 015 a 028.*“ ⁸⁹

⁸⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 9. 2013, sp. zn. 31 Cdo 4616/2010.

⁸⁹ Tamtéž.

4 Obecně o dokazování

Ještě před tím, než se budu naplno věnovat tématu mé diplomové práce, důkaznímu břemenu v civilním soudním řízení, ráda bych se ještě alespoň stručně zmínila o dokazování.

Je velice důležité nezaměňovat pojmy dokazování a důkazní břemeno. Důkazní břemeno představuje v rámci civilního řízení institut, který bezprostředně souvisí se zjišťováním skutkového stavu, netvoří však součást ani prvek dokazování. Podívám-li se na problematiku důkazního břemena podrobněji, lze konstatovat, že důkazní břemeno neurčuje, jak má dokazování probíhat a také ani neovlivňuje hodnocení dokazování. Důkazní břemeno slouží jako procesní nástroj, který rozhoduje o výsledku řízení za situace, že v řízení se nepodařilo prokázat rozhodný skutkový stav. Podrobněji se však důkaznímu břemenu budu věnovat v následujících kapitolách.⁹⁰

Prostřednictvím dokazování si soud vytváří úsudek o rozhodné skutečnosti. Konkrétně o její pravdivosti či nepravdivosti. Jestliže tvrzení účastníků řízení o těchto rozhodných skutečnostech nebyla shodná, je tedy na soudu, aby zvážil, kterému z účastníků náleží k těmto skutečnostem důkazní povinnost a důkazní břemeno.⁹¹

Nicméně je podstatné také říci, že v rámci civilního soudního řízení se lze setkat i se skutečnostmi, jež dokazování nepodléhají. Jedná se o skutečnosti, o kterých strany uvádějí shodná tvrzení, dále o notoriety (skutečnosti obecně známé), skutečnosti známé soudu z jeho úřední činnosti, zákonné domněnky (*praesumptiones iuris*), právní předpisy uveřejněné nebo oznámené ve Sbírce zákonů České republiky a skutečnosti, o nichž bylo rozhodnuto jiným orgánem.⁹²

Neméně důležité jsou důkazní prostředky. Jako důkazní prostředek slouží např. výslech svědka, znalecký posudek, popř. odborná vyjádření, důkaz listinou, ohledání atd.

⁹⁰ CHALUPA, Radim. *DŮKAZNÍ BŘEMENO V ŘÍZENÍ O ZAPLACENÍ SMĚNKY* [online]. 16. 12. 2015 [cit. 2019-03-24]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/dukazni-bremeno-v-řízení-o-zaplaceni-smenky>.

⁹¹ ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol. *Civilní právo procesní*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, str. 205.

⁹² ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol. *Civilní právo procesní*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, str. 208-211.

4.1 Význam důkazní povinnosti a důkazního břemena v rámci civilního soudního řízení

Povinnost, související s navrhováním důkazů je povinností největší, kterou mají účastníci důkazního řízení. Spočívá v povinnosti poskytnout soudu potřebné podklady k rozhodnutí. Rozlišuje se *důkazní povinnost* a *důkazní břemeno* (onus probandi), jež navazují na povinnost tvrzení (povinnost uvést skutečnosti významné pro rozhodnutí) a břemeno tvrzení.⁹³ Prostřednictvím břemena tvrzení lze zjistit, jaká tvrzení musí každá ze stran učinit, aby v procesu uspěla.⁹⁴ Důkazní povinnosti a jiných procesním institutům souvisejících s důkazním břemenem se budu blíže věnovat v kapitole osmé.

Důkazní povinnost představuje povinnost účastníka řízení navrhnout nebo označit důkazní prostředky, díky kterým by došlo k prokázání skutečností, jež tvrdí. Je možné zde sledovat určitou spojitost důkazní povinnosti s tvrzenou skutečností.⁹⁵ Je však také nutno dodat, že zda existuje i důkazní povinnost, anebo jen důkazní břemeno, je teoreticky velmi sporné. Tímto se zabývá např. profesor Macur nebo docent Lavický.

Pro zpeřštění uvádím např. rozsudky Nejvyššího soudu České republiky 21 Cdo 2725/2007 ze dne 15. 05. 2008⁹⁶ a 22 Cdo 100/2002 ze dne 14. 04. 2003.⁹⁷

Svou pozornost ale přesouvám již na téma, vzhledem mé diplomové práce nejdůležitější, důkazní břemeno.

Důkazním břemenem se rozumí procesní odpovědnost, která náleží účastníkovi řízení za to, že soudu budou prokázány rozhodné skutečnosti, k nimž se důkazní břemeno vztahuje. Časté slovní spojení, které lze slyšet, je unesení nebo neunesení důkazního břemena. S jeho neunesením je spojeno

⁹³ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání, doplněné o předpisy evropského práva. Praha: Linde, 2008. str. 274.

⁹⁴ JAUERNIG, O. *Zivilprozessrecht, 28. Auflage*. München: C. H. Beck, 2003, str. 207.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ *Nejvyšší soud* [online]. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <http://www.nsoud.cz/>.

⁹⁷ *Beck-online: beck-online* [online]. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/index.seam>.

neprokázání skutečnosti, což s sebou nese neúspěch v procesu. „*Situace, kdy není prokázána rozhodná skutečnost, se v procesu označuje non liquet (není jasno)*.“⁹⁸

⁹⁸ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání, doplněné o předpisy evropského práva. Praha: Linde, 2008, str. 275.

5 Důkazní břemeno v civilním soudním řízení

Úprava civilního řízení je velice obsáhlá, zajímavá a mnohé procesní instituty by si jistě zasloužily, abych se jimi více zabývala. Svoji pozornost bych však v následujících pasážích věnovala samotnému důkaznímu břemenu, jak bylo avizováno v kapitolách předchozích.

Důkazní břemeno slouží k úpravě procesu za situace, kdy soud nemůže dospět ani k závěru, že rozhodná skutečnost nastala, ani k závěru, že tato rozhodná skutečnost nenastala. V civilním sporném řízení jde o situaci, kdy není možné vyslovit pravdivost či nepravdivost tvrzení účastníka o rozhodné skutečnosti. § 120 odst. 1 OSŘ ukládá účastníkům řízení povinnost označit důkazy k prokázání svých tvrzení.⁹⁹ „*Ke stavu non liquet, kdy se soud nemůže rozhodnout, zda je tvrzení účastníka o rozhodné skutečnosti pravdivé, či nikoliv, může dojít buď proto, že k jejímu prokázání nebyl navržen žádný důkaz, nebo navržené důkazy jsou k jejímu prokázání vůbec nezpůsobilé, nebo ani po jejich provedení nebylo vneseno do skutkového stavu jasno. K řešení těchto situací v civilním procesu slouží právě teorie důkazního břemena, podle níž má neúspěch ve věci právě ta strana, která jej neunesla.*“¹⁰⁰ Ke stavu non liquet se ještě vrátím v nadcházející podkapitole.

Také jsem již zmínila, podstatnou skutečnost, že soud má povinnost poučit účastníka řízení, že důkazní břemeno nese.¹⁰¹

Rozlišuje se důkazní břemeno objektivní a důkazní břemeno subjektivní. Nese-li strana objektivní důkazní břemeno, znamená to: „*k tíži které strany má soud rozhodnout, pokud byly vyčerpány veškeré možnosti dokazování, a soud ani po hodnocení důkazů nemůže učinit závěr, že určitý znak skutkové podstaty byl prokázán, nebo vyvrácen. Za tohoto neobjasněného skutkového stavu soud uplatní tzv. negativní fikci, tj. rozhodne tak, jako by znak*

⁹⁹ ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol. *Civilní právo procesní*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, str. 224-225.

¹⁰⁰ ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol. *Civilní právo procesní*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, str. 225.

¹⁰¹ Zákon č. 99/1963 Sb., *občanský soudní řád*, § 118a odst. 3.

*skutkové podstaty právní normy, ohledně něž stranu tížilo důkazní břemeno, byl dokazováním vyvrácen.*¹⁰²

Nastane-li situace, ve které jsou nedostatečná skutková zjištění, použije se objektivního důkazního břemena jako obecného pravidla pro řešení těchto situací. Pro řízení je důležité, aby bylo dosaženo plného důkazu, nezáleží tedy na tom, kdo navrhl důkazní prostředek.¹⁰³ Jako příklad uvádím často se vyskytující životní situaci. „V řízení o výživném pro zletilé dítě může být příjem žalovaného rodiče prokázán jak jím předloženými výplatními páskami, tak i potvrzením zaměstnavatele, které navrhl k důkazu žalující syn, jenž nese důkazní břemeno ke svému tvrzení, že příjem otce činí určitou částku.“¹⁰⁴

K objektivnímu a subjektivnímu důkaznímu břemenu se podrobněji budu věnovat v nadcházejících podkapitolách.

5.1 Míra důkazu

Současný civilní proces vychází ze zásady volného hodnocení důkazů, jejímž vzorem se stal, francouzský zákoník Code d'instruction criminelle z roku 1791 a v něm uplatněná právě tato zásada.¹⁰⁵ Soudci se tak dostává možnosti, aby mohl na základě vlastního svobodného uvážení hodnotit provedené důkazy a veškeré jednání stran, aniž by mu bylo předepisováno, jakou důkazní sílu má jednotlivým důkazním prostředkům přisuzovat.¹⁰⁶

Míra důkazu slouží jako obecné a abstraktní právní pravidlo, které určuje, kdy je možné považovat skutečnost za prokázanou, tzn. kdy je důkaz podán. Nesmíme ovšem zapomínat na to, že i přes to, že hodnocení důkazů, míra důkazu a důkazní břemeno spolu souvisejí, musí docházet k jejich rozlišování.¹⁰⁷ Např. míra důkazu nemůže být nikterak ovlivněna volnou úvahou soudce. Naopak musí záviset na předem daném kritériu, které se

¹⁰² DOBROVOLNÁ, DVOŘÁK, LAVICKÝ, WINTEROVÁ a PULKRÁBEK. *VĚCNÝ ZÁMĚR CIVILNÍHO ŘÁDU SOUDNÍHO* [online]. 2017 [cit. 2019-03-24]. Dostupné z: https://crs.justice.cz/wp-content/uploads/2017/11/vecny_zamer_final.pdf.

¹⁰³ ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol. *Civilní právo procesní*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, str. 225.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 21, srov. RECHBERGER, W. in FASCHING, H. – KONECNY, A. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*. 3. Band (§§ 226 bis 460 ZPO). 2. Vydání. Wien: Manz, 2004, str. 611.

¹⁰⁶ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 21.

¹⁰⁷ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 22, srov. MACUR, J. *Postmodernismus a zjišťování skutkového stavu v civilním soudním řízení*. Brno: MU, 2001, str. 107.

obecně uplatňuje.¹⁰⁸ Můžeme se setkat i s výjimkami v podobě zvýšení míry důkazů nebo její redukce, jež mohou být např. výsledkem soudcovského dotváření práva. Zřetel se klade také na okolnost, že stanovení míry důkazu ovlivňuje množství rozhodnutí, které spočívají na důkazním břemenu.¹⁰⁹ „*Čím vyšší míra důkazu, tím častěji se jí nepodaří v konkrétní věci dosáhnout, a o to více budou nastávat případy, kdy soud bude nucen rozhodovat podle pravidel důkazního břemena.*“¹¹⁰ Jako příklad uvádím náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 173/13. Zde je uvedeno, že příliš vysoké požadavky na míru důkazu mohou představovat porušení rovnosti: „*Pokud je důkazní standard požadovaný pro prokázání určité skutečnosti tvrzené žalobcem, jako jednou stranou řízení, zcela nepřiměřeně vysoký, tak v důsledku je i důkazní břemeno kladené na tohoto účastníka řízení zjevně nepřiměřené a dochází k porušení jeho práva na rovnost v řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny.*“¹¹¹

Úprava českého občanského soudního řádu je specifická tím, že nikterak neupravuje, o čem má být soudce vnitřně přesvědčen, na rozdíl od úpravy rakouského nebo německé civilního řádu soudního, v nichž je soudci ukládáno, aby volným hodnocením důkazů dospěl k závěru, zda je skutkové tvrzení pravdivé nebo nepravdivé.¹¹² „*Ob eine tatsächliche Behauptung für wahr oder für nicht wahr zu erachen sei.*“¹¹³ Dle názoru profesora Macura má poznání skutkového stavu soudcem v civilním soudním řízení pravděpodobností povahu.¹¹⁴

Vnitřní přesvědčení soudce o pravdivosti skutkového tvrzení představuje subjektivní prvek v rámci vymezení míry důkazu. Objektivní prvek je pak tvořen požadavkem, aby byly závěry soudce odůvodněny a aby toto odůvodnění nebylo v rozporu s přírodními zákony, pravidly logického myšlení a dalšími poznatky. Lze tedy konstatovat, že prokázané skutkové tvrzení, je skutkové tvrzení, o němž

¹⁰⁸ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 23, srov. LAUMEN, H. W. – PRÜTTING, H. *Handbuch der Beweislast. Grundlagen*. 3. vyd. Köln – München: Carl Heymanns Verlag GmbH, 2016, str. 93.

¹⁰⁹ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 22-23.

¹¹⁰ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 23-24.

¹¹¹ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 24, srov. náleží Ústavního soudu ČR ze dne 20. 8. 2014, sp. zn. I. ÚS 173/13.

¹¹² LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 30.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 31, srov. MACUR, J. *Postmodernismus a zjišťování skutkového stavu v civilním soudním řízení*. Brno: MU, 2001, str. 148.

je soudce vnitřně přesvědčen, že je pravdivé a nemá o tom žádné rozumné pochybnosti. Na základě těchto úvah se lze setkat s nesprávnými nálezy Ústavního soudu a rozhodnutími Nejvyššího soudu.¹¹⁵

5.2 Obrácení důkazního břemena

Zajímavý je rozsudek Nejvyššího soudu České republiky 33 Cdo 729/2013 ze dne 26. 11. 2014, který podrobně řeší problematiku rozložení důkazního břemena.¹¹⁶

Tzv. obrácení důkazního břemena tvoří častou diskutovanou otázku. Je obecně zastáván názor, že důkazní břemeno přenášet, přesouvat či obracet nelze, jelikož je vždy spjato s tvrzením účastníka řízení a nikdo (ani zákonodárce) je na jiného přesouvat nemůže. Je tomu tak zejména proto, že musí být zachována právní jistota.

Přenesení nebo obrácení důkazního břemene je viděno tak, že se ve skutečnosti jedná jen o stanovení určité právní domněnky, se kterou se pojí fakt, že skutečnost, pro niž je stanovena v právu domněnka, není třeba dokazovat, důkazní břemeno tak zde nikoho netíží. Žalované straně je pak přenecháno vyvrácení této domněnky. Tato strana následně musí tvrdit a také dokázat, že domněnka v konkrétním případě neplatí.¹¹⁷ „*Pak žalovanou stranu zatěžuje důkazní břemeno, které ovšem pro ni nevyplývá z nějakého přenesení či obrácení důkazního břemene, nýbrž vyplývá pro ni z.faktu, že tato strana něco tvrdí.*“¹¹⁸

K této problematice se vztahuje dle mého názoru zajímavý náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 14/17 ze dne 09. 05. 2018. Jedná se o občanskoprávní spor, ve kterém stojí na jedné straně pacient, který tvrdí, že mu vznikla újma díky protiprávnímu jednání poskytovatele zdravotních služeb a který je v důkazní nouzi, a na straně druhé stojící poskytovatel zdravotních služeb, jenž porušil svoji povinnost vést řádně zdravotnickou dokumentaci. To má za následek porušení práva na soudní ochranu dle čl. 6 odst. 1 Listiny

¹¹⁵ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 36.

¹¹⁶ *Nejvyšší soud* [online]. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <http://www.nsoud.cz/>.

¹¹⁷ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání, doplněné o předpisy evropského práva. Praha: Linde, 2008, str. 278.

¹¹⁸ Tamtéž.

základních práv a svobod (dále Listiny), pokud opomene obecný soud zvážit důvody pro obrácení důkazního břemene.¹¹⁹

Důvod, pro který Ústavní soud rozhodl tak, že ústavní stížnosti vyhověl a napadené usnesení Nejvyššího soudu, rozsudek Krajského soudu v Brně a stejně tak i rozsudek Nejvyššího soudu zrušil, zní takto: „*V případech medicínských sporů, kdy na straně jedné stojí pacient, tvrdící, že mu protiprávním jednáním poskytovatele zdravotních služeb vznikla újma, a na straně druhé poskytovatel zdravotních služeb, který porušil svou povinnost vést řádně zdravotnickou dokumentaci pacienta, může soud rozhodnout o obrácení důkazního břemena ohledně prokazování (ne)splnění některého z předpokladů odpovědnosti za újmu. Takový postup soudu představuje prostředek ultima ratio a je namístě jen tehdy, když tvrzení pacienta nelze prokázat ani uložením vysvětlovací povinnosti protistraně dle § 129 odst. 2 OSŘ. Jestliže soud v případech medicínských sporů opomene zvážit důvody pro obrácení důkazního břemene, porušuje tím právo na soudní ochranu dle článku 36 odst. 1 Listiny, právo na rovnost účastníků řízení dle článku 37 odst. 3 Listiny a právo na spravedlivý proces dle článku 6 odst. 1 Úmluvy.*“¹²⁰

5.3 Důkazní břemeno v praxi

Pro zpeřtení problematiky důkazního břemena bych ráda zmínila několik příkladů z české judikatury, jelikož teprve samotná praxe umožní lépe pochopit veškeré dění okolo práva a právě díky ní je možné získat cenné zkušenosti.

Důkazním břemenem se zabývá např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 4762/2010 ze dne 20. 03. 2012, kde je zmíněno: „*Je-li žalobní nárok důvodný co do základu, nemůže soud žalobu zcela zamítnout pro neunesení důkazního břemene týkající se výše nároku. V takovém případě určí výši nároku soud podle své úvahy.*“¹²¹ Dále rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 883/2010 ze dne 16. 12. 2011, kde je uvedeno: „*Důkazní břemeno ohledně určitých skutečností leží na tom účastníku řízení, který z existence těchto skutečností vyvozuje pro sebe příznivé právní důsledky; jde o toho účastníka, který existenci těchto skutečností také tvrdí. V některých případech strana zatížená*

¹¹⁹ *Důkazní břemeno* [online]. 13. 7. 2018 [cit. 2019-03-24]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/dukazni-bremeno-107843.html>.

¹²⁰ Nález Ústavního soud ČR ze dne 9. 5. 2018, sp. zn. IV. ÚS 14/17, srov. *Nejvyšší soud* [online]. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <http://www.nsoud.cz/>.

¹²¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 3. 2012, sp. zn. 32 Cdo 4762/2010.

důkazním břemenem však objektivně nemá a nemůže mít k dispozici informace o skutečnostech významných pro rozhodnutí ve sporu, avšak protistrana má tyto informace k dispozici. Jestliže pak strana zatížená důkazním břemenem přednese alespoň „opěrné body“ skutkového stavu a zvýší tak pravděpodobnost svých skutkových tvrzení, nastupuje vysvětlovací povinnost protistrany; nesplnění této povinnosti bude mít za následek hodnocení důkazu v neprospěch strany, která vysvětlovací povinnost nesplnila.“¹²² Nebo rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 3496/2011 ze dne 27. 03. 2013, kde se uvádí: „Jestliže došlo k platnému uznání dluhu, nemůže být žaloba věřitele zamítnuta s odůvodněním, že ohledně existence dluhu neunesl důkazní břemeno; v takovém případě lze zamítnutí žaloby založit pouze na závěru, že domněnka vyplývající z uznání dluhu byla vyvrácena důkazem opaku.“¹²³

Zajímavý je také nálezn Ústavního soudu Pl. ÚS 37/04 ze dne 26. 04. 2006, kde se Ústavní soud k návrhu na zrušení § 133a odst. 2 OSŘ vyjádřil takto: „*Výkladem ustanovení § 133a odst. 2 občanského soudního řádu nelze dovodit, že osobě, která se při nákupu služeb cítila být rasově diskriminována, stačí pouze tvrdit, že došlo k diskriminačnímu jednání. Tato osoba v soudním řízení musí nejen tvrdit, ale i prokázat, že s ní nebylo zacházeno obvyklým, tedy neznevýhodňujícím způsobem. Neprokáže-li toto tvrzení, nemůže v řízení uspět. Dále pak musí tvrdit, že znevýhodňující zacházení bylo motivováno diskriminací na základě rasového nebo etnického původu. Tuto motivaci ovšem prokazovat nemusí, ta se v případě důkazu odlišného zacházení předpokládá, je však vyvratitelná, prokáže-li se (dokazováním) opak. Ostatně požadavek, aby strana žalující musela prokazovat, že byla diskriminována právě a výlučně pro svůj rasový (etnický) původ, a nikoli z důvodu jiného, je zcela zjevně nesplnitelný, neboť prokázat motivaci (pohnutku) žalované strany je z povahy věci vyloučeno. Neobstojí proto názor navrhovatele, že v řízeních uvedených v napadeném ustanovení občanského soudního řádu „je strana žalující zvýhodněna, neboť nemusí prokazovat, co se mělo stát a proč že je žalováno, zatímco strana žalovaná je znevýhodněna, neboť by měla prokázat, co se nestalo“. Ve skutečnosti totiž důkazní břemeno neleží pouze a výlučně na straně žalované. I strana žalující nese své břemeno tvrzení i břemeno důkazní. Pokud tato břemena strana žalující unese,*

¹²² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 12. 2011, sp. zn. 22 Cdo 883/2010.

¹²³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 3. 2013, sp. zn. 33 Cdo 3496/2011.

což musí v jednotlivém případě posoudit soud, je následně věcí strany žalované prokázat svá tvrzení, že k diskriminaci z rasových (etnických) důvodů nedošlo. Z uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že ustanovení § 133a odst. 2 občanského soudního řádu je prostředkem přiměřeným k dosažení sledovaného cíle, resp. že – bude-li aplikováno výše uvedeným ústavně konformním způsobem – bude zachována spravedlivá rovnováha mezi požadavky veřejného zájmu společnosti a požadavky ochrany individuálních základních práv.¹²⁴

5.4 Důkazní břemeno dle právní povahy norem

Rozlišení práva na hmotné a procesní se promítá i v rámci dokazování. Dříve bylo důkazní břemeno považováno za jakýsi pouhý „reflex“ hmotného práva, tedy jen jako důsledek realizace práva hmotného a tudíž nedocházelo k rozlišování důkazního břemena ve smyslu objektivním a ve smyslu subjektivním. Jako příklad mohu uvést významného badatele v oblasti procesního dokazování F. Leonhardta, který uznával pouze důkazní břemeno ve smyslu objektivním.¹²⁵ Z trochu odlišného pohledu se na problematiku důkazního břemena díval F. Štajgr, který byl zastáncem koncepce, jež důkaznímu břemenu přisuzuje povahu smíšenou. Své přesvědčení odůvodňoval svým názorem, dle kterého nemůže vykazovat důkazní břemeno čistě materiální ani čistě procesní charakter, jelikož předmětem dokazování mohou být jak hmotněprávní, tak procesněprávní skutečnosti a rovněž i nadcházející roky přinesly vzestup procesní teorie.¹²⁶

To je možné vidět např. u učení o nároku na právní ochranu, jenž byl v průběhu diferenciaci práva procesního a hmotného chápán ryze z procesněprávního hlediska a stejně tak vztah mezi žalobcem a žalovaným představoval vztah výlučně procesní. To však nikterak neubralo na významnosti uplatňování hmotněprávních aspektů.¹²⁷

¹²⁴ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. 4. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 37/04.

¹²⁵ MACUR, J. *Právo procesní a právo hmotné*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 1993, str. 51-52, srov. LEONHARDT, F.: *Die Beweislast*, 1926, str. 215-232.

¹²⁶ MACUR, J. *Právo procesní a právo hmotné*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 1993, str. 52-53.

¹²⁷ MACUR, J. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 1993, str. 9.

Dnes už se však bere jako samozřejmost, že existují dvě relativně samostatná právní odvětví, přičemž každé se vztahuje na zvláštní „životní oblast.“¹²⁸

Literatura nabízí na toto téma různé názory. Je možné se setkat s názorem upřednostňujícím hmotněprávní povahu norem upravujících důkazní břemeno, upřednostňujícím povahu procesně právní a výjimkou není ani názor zastávající zčásti povahu hmotněprávní, zčásti povahu procesně právní. Zatím však převládá názor o jejich hmotněprávním charakteru.¹²⁹

Materiální pojetí norem důkazního břemene představuje přístup, jenž přiřazuje normy důkazního břemena ke stejnému právnímu odvětví, ke kterému patří norma, jejíž předpoklady zůstaly neobjasněny, tedy, o jejíž použití jde.¹³⁰ „*Pravidla důkazního břemena tedy patří k procesnímu právu, jedná-li se o rozhodnutí o procesní otázce, nebo k jinému veřejnému právu, musí-li se použít norma patřící do tohoto odvětví, zpravidla ale k právu občanskému, k němuž náleží většina nároků uplatňovaných v civilním procesu.*“¹³¹

Názor zastávající hmotněprávní pojetí norem důkazního břemene je založen na přesvědčení, dle kterého právo hmotné samo o sobě rozlišuje právní normy zakládající právo, způsobující zánik práva a zabraňující jeho vzniku. Toto pojetí je však dle pana docenta Lavického mylné, neboť: „*Zejména kategorii právních norem zabraňujících vzniku práva nelze podle hmotněprávních účinků odlišit od právních norem zakládajících právo.*“¹³²

Procesnímu pojetí norem upravujících důkazní břemeno je přisuzováno, že se pravidla důkazního břemene používají pouze v procesu, a tudíž se mohou pouze v rámci procesu uplatnit jejich účinky.¹³³

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 237.

¹³⁰ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 237, srov. LEIPOLD, D. in STEIN, F. – JONAS, M. *Kommentar zum Zivilprozessordnung. Band 4* (§§ 253-327). 22. vydání. Tübingen: Mohr Siebeck, 2008, str. 708. Leipold, D.

¹³¹ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 238, srov. LEIPOLD, D. in STEIN, F. – JONAS, M. *Kommentar zum Zivilprozessordnung. Band 4* (§§ 253-327). 22. vydání. Tübingen: Mohr Siebeck, 2008, str. 709.

¹³² LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 238-239, srov. LEIPOLD, D. in STEIN, F. – JONAS, M. *Kommentar zum Zivilprozessordnung. Band 4* (§§ 253-327). 22. vydání. Tübingen: Mohr Siebeck, 2008, str. 708.

¹³³ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 240.

Ve spojení s procesním pojetím se rovněž poukazuje na to, že pravidla důkazního břemena nejsou adresována stranám, neupravují jejich soukromoprávní poměry, ale jsou adresována soudci, kterému ukládají, jak má rozhodnout v případě, že nastane stav *non liquet*.¹³⁴ To však neznamená, že by byly podstatné pouze pro soudce.¹³⁵

5.5 Objektivní důkazní břemeno

V kterémkoliv řízení může nastat okamžik, kdy rozhodné skutečnosti zůstanou neobjasněny, aniž by se při tom bral zřetel, zda je ovlivňováno zásadou projednací nebo vyšetřovací. Cituji: „*Diese Frage kann in jedem Verfahren auftreten, gleichgültig, ob es von der Verhandlungs- oder der Inquisitionsmaxime beherrscht wird.*“¹³⁶ V rámci dokazování je možné dospět ke třem výsledkům. Může nastat situace, kdy jsou skutečnosti, s nimiž hmotné právo spojuje určité právní následky, prokázány, popřípadě vyvráceny, ale může dojít také k situaci, kdy zůstanou neobjasněny.¹³⁷ Jedná se tedy o situaci, kdy k dokazování došlo všemi dostupnými důkazními prostředky¹³⁸, k dalšímu zjišťování skutkového stavu nelze přistoupit, a přesto soudce po zhodnocení důkazů nezíská vnitřní přesvědčení o jeho pravdivosti, ale ani o jeho nepravdivosti.¹³⁹

5.5.1 Právní význam stavu *non liquet*

Tento okamžik se označuje jako stav *non liquet*. Právě v tento okamžik nemůže soudce dospět k závěru, že skutečnost existuje nebo neexistuje. Dochází ke skutkové nejistotě, a tudíž nelze jasně určit, zda lze vyvodit právní následky.¹⁴⁰

Ke skutkové nejistotě může dojít nehledě na rozsah provedeného dokazování. Okamžik *non liquet* se týká pouze skutkového stavu a netýká se

¹³⁴ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 241, srov. LEIPOLD, D. *Beweislastregeln und gesetzliche Vermutungen*. Berlin: Duncker & Humblot, 1966, str. 68.

¹³⁵ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 241.

¹³⁶ JAUERNIG, O. *Zivilprozessrecht, 28. Auflage*. München: C. H. Beck, 2003, str. 207.

¹³⁷ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 37, srov. LEIPOLD, D. *Beweislastregeln und gesetzliche Vermutungen*. Berlin: Duncker & Humblot, 1966, str. 18.

¹³⁸ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 37, srov. AHRENS, H. - J. *Der Beweis im Zivilprozess*. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt KG, 2015, str. 189.

¹³⁹ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 37.

¹⁴⁰ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 38, srov. JAUERNIG, O. *Zivilprozessrecht, 28. Auflage*. München: C. H. Beck, 2003, str. 209.

právního posouzení. Je tedy kladen důraz na rozlišení otázek skutkových a otázek právních.¹⁴¹

Účastníci řízení se musí vždy dočkat rozhodnutí soudu. Toto právo je obsaženo v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Z toho vyplývá, že ani situace, kdy rozhodné skutečnosti nejsou objasněny, neopravňuje soud k tomu, aby odmítl rozhodnout. Jinak tomu ale bylo v dobách minulých. Zajímavé je, že v klasickém římském procesu mohl soudce učinit tzv. prohlášení *sibi non liquere* v případě, že měl nepřekonatelné pochybnosti o rozhodných skutečnostech v procesu. Právě takovéto prohlášení umožňovalo soudci z řízení odstoupit. Nicméně se vrátím k současnosti a ke způsobům, jak se s takovou okolností vypořádat.¹⁴²

5.5.2 Způsob překonání stavu non liquet

Vynést meritorní rozhodnutí i za situace, kdy rozhodné skutečnosti nejsou objasněny, umožňují soudu pravidla, jež regulují objektivní důkazní břemeno. Profesor Schilken zastává ve svých publikacích názor, že pro soudce je jednodušší odůvodnit situaci, kdy rozhodné skutečnosti zůstaly neobjasněny, než to, že soudce nezískal vnitřní přesvědčení o nepravdivosti skutkového přednesu.¹⁴³ Toto své odůvodnění uvádí profesor Schilken na příkladu z praxe, kdy: „*A žaluje B o zaplacení kupní ceny za zlaté hodinky, které sice B koupil pro C, ale bez odpovídající plné moci. B připouští, že koupil skutečně jménem C, ale popírá, že jednal bez plné moci. Vypoví-li C jako svědek, že B plnou moc neudělil, měl by soud žalobě vyhovět s odůvodněním, že B neprokázal, že jednal na základě zmocnění, a nikoli tím, že byl prokázán opak jeho tvrzení.*“¹⁴⁴

S tímto však nesouhlasí Dr. H. W. Laumen a svoji argumentaci způsobu odůvodňování rozhodnutí uvádí rovněž na příkladu z praxe: „*A požaduje po B náhradu újmy na zdraví. Při dokazování soud nabude vnitřního přesvědčení, že*

¹⁴¹ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 38-39, srov. PRÜTTING, H. in Krüger, W. Rauscher, T. *Münchener Kommentar zur ZPO*. 4. vydání. München: C. H. Beck, 2013.

¹⁴² LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 40, srov. MUSIELAK, H. – J. *Die Grundlagen der Beweislast im Zivilprozeß*. Berlin – New York: Walter de Gruyter, 1975, str. 199.

¹⁴³ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 40-41.

¹⁴⁴ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 41, srov. SCHILKEN, E. *Zivilprozessrecht*. 6. vydání. München: Verlag Franz Vahlen, 2010, str. 237 ve spojení se stranou 217.

*tělesné zranění způsobil C, a nikoliv B. Soudce zamítne žalobu s odůvodněním, že A nepodal důkaz toho, že újmu na zdraví způsobil B.*¹⁴⁵

Na těchto příkladech lze vidět, že se však obě situace ztotožňují s tím, že dokazování vedlo k objasnění skutkového stavu. Z toho vyplývá, že byl-li stav skutečností objasněn, není možné, aby soud rozsudek odůvodnil tak, jako by stav *non liquet* nastal.¹⁴⁶

*„Soud proto nemůže v prvním případě vyhovět žalobě s tím, že žalovaný neunesl důkazní břemeno ohledně svého tvrzení, že zlaté hodinky kupoval pro C na základě plné moci, nýbrž musí uvést, že tvrzení žalovaného o udělení plné moci bylo vyvráceno svědeckou výpovědí samotného C, tj. soud nabyl vnitřního přesvědčení, že toto tvrzení nelze považovat za pravdivé. Obdobně ve druhém příkladu nelze zamítnout žalobu proto, že A neprokázal, že mu zranění způsobil B, ale proto, že dokazováním bylo vyvráceno, že B toto zranění A přivodil.*¹⁴⁷

Objektivní důkazní břemeno představuje nástroj, prostřednictvím něhož může soud určit, kdo nese riziko důkazní nouze a ve prospěch nebo v neprospěch které strany rozhodne v případě stavu *non liquet*. Jak jsem již avizovala, nositele objektivního důkazního břemena určují pravidla důkazního břemena. Objektivní důkazní břemeno není procesním břemenem, v první řadě je adresováno soudu a nikoliv stranám a nikterak není spojováno ani se samotným procesním dokazováním, jelikož ho lze uplatnit teprve v případě, že byly provedeny veškeré důkazy, k dalšímu dokazování přistoupit nelze a i přesto soud nenabyl vnitřního přesvědčení o pravdivosti či nepravdivosti rozhodných skutečností. Díky vývoji, kterým si důkazní břemeno prošlo, je možné setkat se s několika označeními pro objektivní důkazní břemeno, např. břemeno zjištění, materiální důkazní břemeno, riziko nezjištění, riziko zjištění nebo důkazní riziko.¹⁴⁸

¹⁴⁵ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 41-42, srov. LAUMEN, H. W. in Baumgärtel, G. – LAUMEN, H. W. – PRÜTTING, H. *Handbuch der Beweislast. Grundlagen*. 3. vyd. Köln – München: Carl Heymanns Verlag GmbH, 2016, str. 172.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 42.

¹⁴⁸ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 46-47, srov. LAUMEN, H. W. in Baumgärtel, G. – LAUMEN, H. W. – PRÜTTING, H. *Handbuch der Beweislast. Grundlagen*. 3. vyd. Köln – München: Carl Heymanns Verlag GmbH, 2016, str. 169-170.

S objektivním důkazním břemenem se lze setkat nejen v řízení ovládaných zásadou projednací, ale objevuje se i v řízení nesporném, které ovlivňuje zásada vyšetřovací, dále pak v řízení trestním,¹⁴⁹ daňovém či správním.¹⁵⁰

Na problematiku aplikace práva v situaci, kdy dojde k neobjasněnému skutkovému stavu, existují různé názory. Velice mě zaujal příklad, který uvádí ve své knize pan docent Lavický. Často jsem přemýšlela nad řešením, řekla bych celkem časté životní situace. „*Žalobce se domáhá vrácení peněžité částky, o níž tvrdí, že ji žalovanému na základě ústní dohody zapůjčil. Žalovaný potvrzuje přijetí částky, ovšem s tím, že nešlo o zápůjčku, nýbrž o darování. Dokazování ohledně otázky, zda skutečně byla uzavřena smlouva o zápůjčce, dopadne bezvýsledně; pravdivost tohoto žalobcova tvrzení nebude prokázána, ani vyvrácena. Plyne již z hmotněprávních norem upravujících zápůjčku, jak má soud za tohoto stavu (tj. za stavu non liquet) rozhodnout, tj. zda má žalobě vyhovět, nebo ji zamítnout? A pokud hmotněprávní ustanovení upravující zápůjčku odpověď nedávají, podle jakých pravidel má soud rozhodnout?*“¹⁵¹

5.5.2.1 Přesvědčení Franze Leonharda

V přesvědčení Franze Leonharda se stav *non liquet* nevyskytuje. Jeho teorie je založena pouze na tom, zda jsou rozhodné skutečnosti prokázány, popřípadě neprokázány. S prokázáním pak Leonhard spojuje nástup právních následků. V opačném případě nikoliv. Nedochozí zde k rozlišení pojmů vyvrácení a neobjasnění. Oba pojmy znamenají v Leonhardově pojetí neprokázání rozhodné skutečnosti.¹⁵²

Názorně je to vysvětleno na příkladu, kdy ustanovení § 2991 odst. 1 OZ obsahuje: „*Kdo se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatí, musí ochuzenému vydat, oč se obohatil.*“ Podle Leonhardovy koncepce, která spojuje nastoupení právního následku (zde povinnosti vydat bezdůvodné obohacení) nikoliv se samotnou existencí určité skutečnosti (vznikem bezdůvodného obohacení), ale až s jejím průkazem, by § 2991 OZ zněl vlastně takto: „*Je-li*

¹⁴⁹ Usnesená Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 4. 2005, sp. zn. 11 Tdo 229/2004, včetně odkazu na Ústavní soud.

¹⁵⁰ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 48-49.

¹⁵¹ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 89.

¹⁵² LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 90-91.

*prokázáno, že se někdo na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatil, musí ochuzenému vydat, oč se obohatil.*¹⁵³

5.5.2.2 Rosenbergova teorie

Rosenbergova teorie zapříčinila velký posun kupředu. Odklonila se od Leonhardova přesvědčení a její jádro tvoří přesvědčení, že právní následky nejsou spojeny s prokazatelností rozhodných skutečností, nýbrž s jejich existencí. Dle Rosenbergovy teorie tak může dojít k *dokázání* rozhodných skutečností, k jejich *vyvrácení* a nově i k jejím *neobjasněním*.¹⁵⁴

Ačkoliv Rosenbergova teorie správně rozlišuje mezi vyvrácením a neobjasněním a znamenala tak velký posun vpřed, Rosenbergovo spojení stejných právních důsledků jak s vyvrácením, tak s neobjasněním, a to v podobě *neaplikovatelnosti právní normy*, zapříčinilo velký krok zpět. To staví okamžik *non liquet* na roveň vyvrácení a tím tedy přiblížení k Leonhardově přesvědčení. Rosenbergova teorie tak dle profesora Leipolda vykazovala známky vnitřního rozporu.¹⁵⁵

Také je na místě zmínit Rosenbergovo teorii analýzy norem, uplatněnou v rámci pravidel dělení důkazního břemena. Zmínku o ní najdeme např. v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 3108/2010 ze dne 26. 02. 2013: „*Dovolací soud při řešení otázky důkazního břemene ve vztahu k vymezené otázce zásadního právního významu vychází z tzv. Rosenbergovy teorie dělení důkazního břemene, označované jako teorie analýzy norem, která je i současnou civilistickou doktrínou považována za primární a odpovídající procesním pravidlům obsaženým v účinném občanském soudním řádu.*“¹⁵⁶

5.5.2.3 Schwabovo právní postoj

Vnitřní rozpor Rosenbergovy teorie se pokusil odstranit K. H. Schwab. Jeho vize spočívala v tom, že k tomu, aby mohl soudce rozhodnout za stavu *non liquet*, potřebuje speciální nástroj, a to v podobě *operačního pravidla*. Díky tomu

¹⁵³ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 91.

¹⁵⁴ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 95-96.

¹⁵⁵ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 95-99, srov. LEIPOLD, D. *Beweislastregeln und gesetzliche Vermutungen*. Berlin: Duncker & Humblot, 1966, str. 34.

¹⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 2. 2013, sp. zn. 22 Cdo 3108/2010.

získal soud oprávnění rozhodnout za situace *non liquet* shodně jako za stavu „vyvráceno“. Vychází při tom např. z § 286 německého ZPO.¹⁵⁷

5.5.2.4 Leipoldova teorie

Leipoldova teorie je založena na existenci zvláštních norem, které slouží pro úpravu důkazního břemene. Jsou však rozdílné od norem hmotněprávních. Leipold zastává názor, že v případě zjištění skutkového stavu nastane právní následek jen tehdy, dojde-li k naplnění znaku, popř. znaků skutkové podstaty, tzn., pokud dojde k existenci konkrétní tvrzené skutečnosti. V opačném případě, kdy nastane neobjasněný skutkový stav, není možné určit, zda právní norma má nebo nemá být použita. Stejně tak nejasnosti o existenci konkrétní skutečnosti mají za následek nejasnost ohledně naplnění znaku skutkové podstaty a rovněž tak i ohledně nástupu právních následků. Rozdíl oproti Rosenbergovu pojetí lze spatřit v přesvědčení, že soud může za stavu *non liquet* rozhodnout teprve díky normám důkazního břemene.¹⁵⁸

5.5.2.5 Musielakovo pravidlo

Musielak se ztotožňuje s Leipoldovým názorem, že pokud není jisté, zda skutečnosti odpovídající znaku skutkové podstaty právní normy existují, nemůže se tak docílit ani jistoty, zda právní následky nastaly nebo nenastaly. Oba rovněž zastávají názor, že samotná hmotněprávní norma stavu *non liquet* neuznává a ani neumožňuje tento stav překlenout. K tomu slouží již zmíněná pravidla důkazního břemena. Dle Musielaka však sama o sobě nepostačují k soudnímu rozhodnutí opírajícího se o důkazní břemeno.¹⁵⁹ „Obsah rozhodnutí založeného na důkazním břemenu je tedy postaven společně na dvou komponentách, a sice na znaku skutkové podstaty, jež se týkají skutkové pochybnosti, a na pravidlu důkazního břemena, které k němu patří a které překonává tyto pochybnosti negativní nebo pozitivní fikcí naplnění znaku skutkové podstaty.“¹⁶⁰

Nedostatky v Musielakově pojetí jsou vnímány v podobě dvou odlišných druhů norem důkazního břemena, jak poukazuje Prütting. Jednak v podobě negativního základního pravidla, podle něhož je dán obsah rozhodnutí hmotným právem, které stanoví, zda znak skutkové podstaty, u něhož je fingována

¹⁵⁷ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 99.

¹⁵⁸ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 100-103.

¹⁵⁹ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 104-105.

¹⁶⁰ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 105.

neexistence, právo zakládá nebo způsobuje jeho zánik a jednak v podobě zvláštních pravidel, která ve výjimečných případech stanoví fikci pozitivní.¹⁶¹

5.5.2.6 Prüttingovo pravidlo

Prütting své učení zakládá na rozlišení třech stupňů, které představují základ rozhodnutí, opírající se o důkazní břemeno, i když prakticky vzato vystupují jednotně. První stupeň je tvořen otázkou, zda je či není soudce povinen za stavu *non liquet* rozhodnout. O této otázce je však v dnešní době jasno, viz kapitola č. 5. Druhý stupeň tvoří metodický přístup, jenž pomůže soudci dospět k rozhodnutí. Poslední, třetí stupeň, je představován rozdělením důkazního břemena mezi strany. Velký význam klade Prütting na důkaz toho, že za stavu *non liquet* není možné přistoupit k podřazení pod hmotné právo bez zvláštního pomocného prostředku.¹⁶²

Za nástroj, který je určen k překonání stavu *non liquet* považuje Prütting tzv. operační pravidlo. „*Stav non liquet překonává operační pravidlo pomocí fikce, neboť jestliže je soudce nucen rozhodnouti za stavu non liquet, je vlastně nucen k tomu, aby s neobjasněným skutkovým stavem nakládal tak, jako by byl objasněn.*“¹⁶³ Operační pravidlo způsobuje fikci, že určitý znak skutkové podstaty právní normy dán je nebo není. Obsah fikce je pak tvořen existencí, popř. neexistencí skutkové podstaty. Z toho lze dle Prüttinga vyvodit, že nastat může jak fikce negativní, tak fikce pozitivní. Toto své tvrzení Prütting dokládá např. různým významem neobjasněnosti toho, zda někdo jednal prostřednictvím nutné obrany. Nejvíce však klade důraz na zákonné skutkové domněnky, jež jsou ve svém jádru normami důkazního břemena.¹⁶⁴

„Operační pravidlo coby část nároku na soudní ochranu není samostatnou normou, ale představuje pouze uplatnění obecných metodických principů.“¹⁶⁵ Lze tak spatřit podstatnou odlišnost od názorů Leipolda, Musielaka nebo Schwaba.¹⁶⁶ Dle jejich přesvědčení lze docílit k překlenutí stavu *non liquet* pomocí zvláštní normy, jak již bylo avizováno. Může se zdát poměrně matoucí, že Schwab tuto

¹⁶¹ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 107.

¹⁶² LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 110-111.

¹⁶³ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 111.

¹⁶⁴ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 112, srov. AHRENS, H. – J. *Der Beweis im Zivilprozess*. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt, 2015, str. 191.

¹⁶⁵ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 113.

¹⁶⁶ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 113, srov. ARNOLD, S. *Zu den Grenzen der Normtheorie*. AcP 209 (2009), str. 285, 291.

normu označuje taktéž jako operační pravidlo stejně jako Prütting. Rozdílné jsou však ve své povaze, zatímco Schwab své operační pravidlo označuje za normu, Prütting za součást obecných metodických postupů.¹⁶⁷

5.6 Subjektivní důkazní břemeno

Důležité je také neopomenout důkazní břemeno subjektivní, jemuž se budu věnovat v nadcházejících podkapitolách.

5.6.1 Charakteristika subjektivního důkazního břemena

Subjektivní důkazní břemeno lze charakterizovat jako důkazní břemeno, které stanoví, na jaké procesní straně leží povinnost aktivně jednat ohledně prokázání určité skutečnosti (znaku skutkové podstaty právní normy). Jinak řečeno, kdo má navrhnout důkaz k tomu, aby došlo k jejímu prokázání. Často se také objevuje pod označením *břemeno vedení důkazu*. Je zásadní, aby důkazy navrhovala strana, jež ohrožuje případné neprokázání rozhodné skutečnosti.¹⁶⁸ Rozdělení subjektivního důkazního břemena mezi strany procesu plyne totiž v první řadě z pravidel dělení objektivního důkazního břemena.¹⁶⁹

Na rozdíl od objektivního důkazního břemena je důkazní břemeno subjektivní skutečným procesním břemenem v pravém slova smyslu. Oproti objektivnímu důkaznímu břemeni sice nemá pro řízení takový význam, nicméně i ono plní v rámci řízení důležitou funkci. Subjektivní důkazní břemeno nemá v rámci dokazování žádný význam, pokud obě strany důkazy navrhly. To je zřejmé i z publikace známého německého procesualisty O. Jauerniga: „Die subjektive Beweislast (Beweisführungslast) spielt keine Rolle bei der Beweiserhebung, falls beide Parteien Beweis angeboten haben.“¹⁷⁰ Jeho uplatnění lze vidět např. tehdy, pokud dojde k situaci, kdy strana, jež je zatížena břemenem vedení důkazu, neplní součinnost se soudem a neprovede důkazní návrh k prokázání pravdivosti svého tvrzení. Za jistých okolností může dojít také ke zmírnění subjektivního důkazního břemena, neboť svůj případný neúspěch v řízení nemusí být odvrácen pouze aktivitou dané strany, ale také na základě

¹⁶⁷ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 113-114.

¹⁶⁸ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 51.

¹⁶⁹ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 51, srov. LAUMEN, H. W. in Baumgärtel, G. – LAUMEN, H. W. – PRÜTTING, H. *Handbuch der Beweislast. Grundlagen*. 3. vyd. Köln – München: Carl Heymanns Verlag GmbH, 2016, str. 182.

¹⁷⁰ JAUERNIG, O. *Zivilprozessrecht*, 28. Auflage. München: C. H. Beck, 2003, str. 208.

součinnosti (výzva, aby strana navrhla důkaz) nebo výlučné činnosti soudu (dokazování ex officio, tedy z úřední povinnosti).¹⁷¹

Jako příklad, kde lze vidět uplatnění subjektivního důkazního břemena jsem zvolila rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 408/2003 ze dne 07. 08. 2003, kde je uvedeno: „Závěr o tom, že účastník neunesl důkazní břemeno, lze učinit jen tehdy, jestliže soud řádně a úplně provedl všechny důkazy, které účastník označil k prokázání svého tvrzení. Účastníkem označený důkaz soud neprovede pouze v případě, že jeho prostřednictvím nepochybně nelze prokázat pro věc rozhodnou skutečnost, například proto, že označený důkaz je zjevně nezpůsobilý prokázat tvrzenou skutečnost nebo že se týká skutečnosti, která je podle hmotného práva pro rozhodnutí o věci bezvýznamná.“¹⁷²

5.6.2 Projednací a vyšetřovací zásada

V současné době je již soudci umožněno aktivně se podílet na objasňování skutkového stavu i ve sporném procesu, přestože jsou k tomu odpovědné strany sporu, což je stále určující. Tato možnost je soudu dána § 118a odst. 3 OSŘ. Dle zmíněného paragrafu postupuje soud v případě, že strana zatížená důkazním břemenem neoznačí důkaz za účelem prokázání svého tvrzení. Soud tak následně tuto stranu vyzve k poskytnutí návrhu důkazu o svém tvrzení. Neposkytne-li strana návrh důkazu ani přes výzvu soudu, nedojde též ani k provedení případného protidůkazu navrženého druhou stranou.¹⁷³

Jak jsem již zmínila, v situaci, kdy strana zatížená důkazním břemenem neučinila žádný návrh důkazu, je soud oprávněn využít kromě výzvy i možnost vlastního dokazování. „Český občanský soudní řád v § 120 odst. 2 OSŘ poskytuje soudci možnost vykonat z úřední povinnosti jakýkoliv důkaz potřebný k objasnění skutečnosti, která vyplývá z obsahu spisu. Obdobná ustanovení platí i v zahraničních civilních řádech soudních; srov. např. § 182 a § 183 rakouského ZPO nebo § 139 německého ZPO (dále viz § 142, § 144, § 273 odst. 2 bod 2., § 448 německého ZPO).“¹⁷⁴

¹⁷¹ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 51-52.

¹⁷² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 8. 2003, sp. zn. 21 Cdo 408/2003.

¹⁷³ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 56, srov. LEIPOLD, D. in Stein, F. – JONAS, M. *Kommentar zum Zivilprozessordnung, Band 4 (§§ 253-327)*. 22. vydání. Tübingen: Mohr Siebeck, 2008, str. 701.

¹⁷⁴ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 59.

Na uplatnění subjektivního důkazního břemena v rámci řízení ovládaném vyšetřovací zásadou se lze setkat s rozdílnými názory. Dle Rechberga převažuje názor, že v řízení ovládaném vyšetřovací zásadou se subjektivní důkazní břemeno neuplatní vůbec.¹⁷⁵ Odpovědnost za objasnění skutkového stavu by tak nesl pouze soud. Současný pohled na problematiku vyšetřovací zásady je do jisté míry odlišný. Dle současné právní úpravy se od účastníků řízení vyžaduje určitá součinnost při objasňování skutkového stavu. I zde se ale lze setkat s různými názory na charakter povinnosti součinnosti.¹⁷⁶ „*Je totiž povinností soudu objasnit rozhodné skutečnosti bez ohledu na přednesy a důkazní návrhy účastníků. Na stranu druhou, i když povinnost součinnosti není totéž, co břemeno vedení důkazu, její nesplnění může mít pro účastníka velmi podobné následky. Vyčerpá-li soud veškeré možnosti objasňování skutkového stavu z úřední povinnosti, a nezjistí-li přesto určitou skutečnost, s níž právní norma spojuje určitý hmotněprávní následek, bude to mít zpravidla pro některého z účastníků nepříznivé důsledky. Jim by se ovšem mohl tento účastník vyhnout, pokud by soudu byl nápomocen, uvedl rozhodné skutečnosti a učinil důkazní návrhy k jejich prokázání.*“¹⁷⁷

Dle mého názoru je takto pojatá právní úprava subjektivního důkazního břemena v řízení ovládaném zásadou vyšetřovací vhodně zvolenou cestou pro zachování kvality soudnictví.

I přesto, že účastníci nesporného řízení tedy nejsou skutečně zatíženi subjektivním důkazním břemenem v pravém slova smyslu, jsou procesním právem přinuceni k aktivní součinnosti na objasňování skutkového stavu, často ve vlastním zájmu. I v nesporném řízení může tak procesní aktivitou účastníků řízení dojít k zabránění neblahého následku, jenž by jinak tomuto účastníkovi za stavu non liquet hrozil.¹⁷⁸

5.7 Abstraktní a konkrétní břemeno vedení důkazů

Ohledně břemena vedení důkazů je možné se setkat, dle názoru některých procesualistů, také s dělením na abstraktní a konkrétní břemeno vedení důkazů.

¹⁷⁵ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 5, srov. RECHBERGER, W. in RECHBERGER, W. – SIMOTTA, D. *Zivilprozessrecht*. 7. vydání. Wien: Manz, 2009, str. 395.

¹⁷⁶ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 59-62.

¹⁷⁷ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 62.

¹⁷⁸ Tamtéž.

Názory na tuto problematiku se velice různí. Zastáncem rozlišení na abstraktní a konkrétní břemeno vedení důkazů je v první řadě Prütting.¹⁷⁹

Abstraktní důkazní břemeno určuje, kdo by nesl důkazní břemeno v souvislosti s určitým znakem skutkové podstaty za situace, že by došlo ke spornému řízení.¹⁸⁰ Je upraveno obecně a odpovídá dělení objektivního důkazního břemene.¹⁸¹

Konkrétní důkazní břemeno se spojuje s již konkrétní procesní situací. Představuje její důsledek a určuje, jaká strana musí podat návrh důkazu, a to za situace, kdy je soudce již předběžně přesvědčen o existenci určité skutečnosti a aby tak dosáhla vítězství ve sporu. Konkrétní důkazní břemeno nenáleží pouze jedné straně, ale pohybuje se mezi nimi. To vše se děje v důsledku průběžného hodnocení důkazů, které provádí soudce.¹⁸²

5.8 Břemeno tvrzení

O břemenu tvrzení jsem se již zmínila v kapitole čtvrté. Břemeno tvrzení je s důkazním břemenem úzce spjato. Na základě břemena tvrzení jsou do řízení uváděny tvrzení skutková. Objasňování rozhodných skutečností ve sporném řízení musí předcházet jejich tvrzení, jinak by k jejich objasňování nemohlo být přistoupeno. V návaznosti na to musí být též stanoveno, kým mají být skutkové přednesy učiněny, do jaké míry mají být konkrétní a jak má soud rozhodnout za situace, že k provedení skutkovým přednesů vůbec nedojde nebo jejich provedení nebude zcela v pořádku. Přejdu-li k řízení nespornému, lze konstatovat, že vliv břemena tvrzení odlišný a rovněž i postavení soudce. Soudce již není skutkovými přednesy účastníků nikterak omezen (§ 20 odst. 1 ZŘS). Tím získává možnost provádět dokazování i právně významným skutečnostem, které však do řízení žádnou stranou uvedeny nebyly. Z toho je patrné, že břemeno tvrzení je využitelné pouze v rámci sporného řízení, ovládaném zásadou projednací.¹⁸³

¹⁷⁹ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 63.

¹⁸⁰ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 64, srov. PRÜTTING, H. *Gegenwartsprobleme der Beweislast*. München: C. H. Beck, 1983, str. 7.

¹⁸¹ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 64, srov. AHRENS, H. – J. *Der Beweis im Zivilprozess*. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt KG, 2015, str. 194.

¹⁸² LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 64, srov. PRÜTTING, H. *Gegenwartsprobleme der Beweislast*. München: C. H. Beck, 1983, str. 8.

¹⁸³ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 75, srov. ROSENBERG, L. – SCHWAB, K. H. – GOTTWALD, P. *Zivilprozessrecht*. 17. vyd. München: C. H. Beck, 2010, str. 651, srov. NEUMAYR, M. *Zivilprozessrecht, Erkenntnisverfahren 2*, 4. Aktualisierte Auflage. Wien: Lexis Nexis, 2008, str. 53.

„Tento závěr však může podobně jako u důkazního břemena platit pouze pro subjektivní břemeno tvrzení, a nikoliv též pro objektivní břemeno tvrzení. Ovšem i k závěru ohledně subjektivního břemena tvrzení je nutno podotknout, že rovněž v nesporném řízení je soudce mnohdy odkázán na to, aby mu alespoň základní body skutkového stavu objasnily strany, jimž je za tím účelem ukládána povinnost součinnosti.“¹⁸⁴

Již z výše uvedeného lze dovodit, že se též břemeno tvrzení rozlišuje na objektivní a subjektivní břemeno tvrzení a stejně tak i na abstraktní a konkrétní břemeno tvrzení.

Objektivní břemeno tvrzení slouží jako určitý návod k tomu, jak má soud rozhodnout za situace, že nedošlo k žádným skutkovým přednesům, popřípadě k nikoliv dostačujícím.¹⁸⁵ Podobně, jak je tomu u objektivního důkazního břemena, je rovněž objektivnímu břemenu tvrzení přikládán větší význam. Je zajímavé, že povinností soudu je přihlížet i ke skutkovým přednesům, které byly učiněny stranou nezátíženou břemenem tvrzení. Nejčastěji je možné se setkat s rozsudky spočívajícími na břemenu tvrzení ohledně rozsudků pro zmeškání a u platebních rozkazů. V rozdělení objektivního břemena tvrzení není žádný zásadní rozdíl oproti rozdělení objektivního důkazního břemena.¹⁸⁶

Prostřednictvím subjektivního břemena tvrzení je určováno, jaká skutková tvrzení jedna nebo druhá strana musí uvést, aby v procesu dosáhla vítězství.¹⁸⁷ To vyplývá z pravidel dělení objektivního důkazního břemena. Zásadní význam má v řízení, rovněž jako ohledně břemena důkazního, poučovací povinnost soudu. S plněním této poučovací povinnosti zabrání soud překvapivému rozhodnutí a tudíž zachová právní jistotu, jež je chráněna jako jeden ze základních principů demokratického právního státu přímo v Ústavě ČR.¹⁸⁸

¹⁸⁴ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 75-76.

¹⁸⁵ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 76, srov. LAUMEN, H. W. in Baumgärtel, G. – LAUMEN, H. W. – PRÜTTING, H. *Handbuch der Beweislast. Grundlagen*. 3. vyd. Köln – München: Carl Heymanns Verlag GmbH, 2016, str. 196.

¹⁸⁶ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 76-77, srov. LEIPOLD, D. in Stein, F. – JONAS, M. *Kommentar zum Zivilprozessordnung, Band 4 (§§ 253-327)*. 22. vydání. Tübingen: Mohr Siebeck, 2008, str. 700.

¹⁸⁷ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 78, srov. ROSENBERG, L. – SCHWAB, K. H. – GOTTWALD, P. *Zivilprozessrecht*. 17. vyd. München: C. H. Beck, 2010, str. 652.

¹⁸⁸ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 78-79.

Přednesená tvrzení musí splňovat určité podmínky. Musí být v první řadě úplná a bezrozporná, nicméně je přípustné, aby byla učiněna obecněji než za situace, kdy by byly předmětem dokazování. Postačí tedy používat právní pojmy namísto konkrétních skutečností, které za nimi stojí, např. kupní smlouva). Přednesená tvrzení však musí vykazovat takové známky určitosti, aby bylo dle nich soudu umožněno přezkoumat, zda na tvrzený skutkový stav může být použita taková právní norma, ze které mají plynout požadované právní následky.¹⁸⁹ Totéž platí i pro definování žalovaného jako nositele povinnosti, kterou se po něm žalobce domáhá. Jako názorný příklad uvádí Schmidt tuto situaci: „*Žalobkyně se domáhá náhrady škody za poničení jejího domu graffiti. Zda je jeho původcem žalovaný, však žalobkyně neví; pouze je o něm známo, že je sprejer. Takovou žalobu soud bez dalšího zamítne jako nedůvodnou, neboť ten, kdo má za způsobenou škodu odpovídat, v ní není vůbec individualizován.*“¹⁹⁰

Jak jsem již uvedla, lze se setkat i s rozlišením na abstraktní a konkrétní břemeno tvrzení. Za abstraktní břemeno tvrzení se považuje subjektivní břemeno tvrzení, které vychází z objektivního důkazního břemena. Oproti tomu konkrétní břemeno tvrzení, které představuje, do jaké míry musí být skutkové přednesy strany konkrétní, a to se zřetelem na vyjádření protistrany. Rovněž se nebere zřetel na rozdělení objektivního důkazního břemena.¹⁹¹ Ovšem více známé je konkrétní břemeno tvrzení pod názvem břemeno substancování a význam má především v souvislosti s tvrzením a popíráním.¹⁹²

Míra substancování tvrzení a popírání by měla v obou případech obnášet stejné požadavky. Pak lze dosáhnout zachování rovnosti stran a smyslu civilního soudního řízení. Proto žaloba obsahující zcela určité skutkové přednesy, její popření musí spočívat v popření konkrétních skutkových tvrzení žalobce. Popření žaloby v celém rozsahu tak není dostačující. Jestliže strana zatížená důkazním břemenem podá dostatečně určité skutkové přednesy, musí dojít též

¹⁸⁹ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 80, srov. GRUNSKY, W. *Zivilprozessrecht*. 13. vyd. Köln – München: Carl Heymanns Verlag, 2008, str. 168.

¹⁹⁰ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 81, srov. SCHMIDT, E. *Die Beweislast in Zivilsachen – Funktionen und Verteilungsregeln*. Juristische Schulung, 2003, str. 1008.

¹⁹¹ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 81, srov. LAUMEN, H. W. in Baumgärtel, G. – LAUMEN, H. W. – PRÜTTING, H. *Handbuch der Beweislast. Grundlagen*. 3. vyd. Köln – München: Carl Heymanns Verlag GmbH, 2016, str. 196-197.

¹⁹² LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 81-85.

k substancování popírání strany, jež je důkazním břemenem nezatížená. Jinak je tomu však v případě, že strana, která nese důkazní břemeno, nemůže takové dostatečně substancované přednesy učinit. Prostředkem k vyřešení takovéto situace je tzv. sekundární břemeno tvrzení, neboli zesílené břemeno substancování.¹⁹³ Sekundární břemeno tvrzení nenáleží straně nesoucí důkazní břemeno a „primární“ břemeno tvrzení, ale naopak náleží straně, jež netíží tato břemena. Jedná se o např. o situaci, kdy strana nesoucí břemeno tvrzení blíže nemůže znát rozhodné skutečnosti, kdežto druhá strana je znát může, náleží v její oblasti nebo, a dále proto, že uložení tohoto břemena je pro stranu vhodné. Je však podstatné říci, že sekundární břemeno tvrzení nijak nepůsobí na břemeno vedení důkazu ani na objektivní důkazní břemeno.¹⁹⁴

V českém právu vychází sekundární břemeno tvrzení z principu poctivosti. *„Pokud tedy strana nezatížená důkazním břemenem bude popírat tvrzení protistrany, a její popírání bude paušální, ač by mělo být substancované, nepůjde o účinné popírání. Skutečnost tvrzená stranou zatíženou důkazním břemenem proto bude platit za nepopřenu a soud na ní založí své rozhodnutí bez toho, že by ji učinil předmětem dokazování.“*¹⁹⁵

¹⁹³ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 84-86.

¹⁹⁴ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 87, srov. LEIPOLD, D. in Stein, F. – JONAS, M. *Kommentar zum Zivilprozessordnung, Band 3 (§§ 128-252)*. 22. vyd. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, str. 253.

¹⁹⁵ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 88.

6 Dělení důkazního břemena

6.1 Obecně o pojmu dělení důkazního břemena

O dělení důkazního břemena jsem se zde již několikrát zmínila. Jednalo se ale spíše o jednotlivé druhy důkazního břemena. Nyní se více zaměřím na dělení důkazního břemena podrobněji.

Prostřednictvím dělení důkazního břemena se určí, jaká strana bude nést nepříznivé následky spojené s objektivním nebo subjektivním důkazním břemenem.¹⁹⁶ „Dělení důkazního břemena“ se dle většiny procesualistů nepovažuje za vhodné slovní spojení. Např. dle profesora Macura se tímto slovním spojení vytváří nesprávná představa, že je již předem dán neměnný soubor skutečností, k jejichž prokázání má dojít v řízení, a pouze by mělo dojít k určení, které z těchto skutečností musí prokázat žalobce a které žalovaný.¹⁹⁷ Nicméně toto slovní spojení zůstává i přes výhrady zachováno, jelikož by v návaznosti na změnu mohlo dojít k častým nedorozuměním. Dělení důkazního břemena musí upravovat určující závazné normy prostřednictvím abstraktních pravidel.¹⁹⁸

6.2 Pravidla dělení důkazního břemena

Výslovná pravidla, která upravují dělení důkazního břemena, představují např. § 117 zákona č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření nebo § 4 odst. 1, § 52 odst. 2 a § 90 odst. 1 a 2 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, i přes to, že jsou tyto poslední tři zmíněné paragrafy značně obsahově problematické. Výslovná pravidla upravující dělení důkazního břemena lze nalézt též např. v § 345 německého BGB, ale také v mezinárodních smlouvách jako je Úmluva o přepravní smlouvě v mezinárodní nákladní silniční přepravě (CMR) ve svém článku 29 odst. 1 a v článku 41 odst. 2.¹⁹⁹

¹⁹⁶ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 129, srov. LAUMEN, H. W. in Baumgärtel, G. – LAUMEN, H. W. – PRÜTTING, H. *Handbuch der Beweislast. Grundlagen*. 3. vyd. Köln – München: Carl Heymanns Verlag GmbH, 2016, str. 168.

¹⁹⁷ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 129, srov. MACUR, J. *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*. Brno: MU, 1995, str. 34-36. FIALA, J. *Důkaz zavinění v občanském soudním řízení*. Praha: AUCI, 1965, str. 62 a násl.

¹⁹⁸ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 131, srov. AHRENS, H. – J. *Die Verteilung der Beweislast*. In Lorenz, E (ed.) *Karlsruher Forum 2008: Beweislast*. Karlsruhe: Verlag Versicherungswirtschaft GmbH, 2009, str. 12 a literatura tam citovaná.

¹⁹⁹ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 133-135.

Výslovná zákonná pravidla dělení důkazního břemena nejsou jedinou úpravou dělení důkazního břemena. Pravidla dělení důkazního břemena zahrnují též vyvratitelné zákonné domněnky nebo soudcovské dotváření práva týkající se dělení důkazního břemena.²⁰⁰

6.2.1 Dělení důkazního břemena podle základního pravidla

V českém právním řádu nelze nalézt žádné výslovné ustanovení, které by definovalo základní obecné pravidlo důkazního břemena. Nejsou jimi ani § 120 odst. 1 OSŘ, ani § 12 odst. 2 (dříve 3) OSŘ, na které dle docenta Lavického nesprávně odkazují některá rozhodnutí Nejvyššího soudu. Je možné konstatovat, že základnímu pravidlu by se snad do jisté míry mohl blížit § 6 OSŘ, jemuž poslední novelizace přinesly formulaci, dle které se mají strany podílet na objasňování sporných skutečností „podle míry jejich účasti,“ nevyplývá z toho ale, jaká „míra účasti“ stran na zjišťování právně rozhodných skutečností je. § 6 OSŘ spíše tak rovněž pouze předpokládá, že obecná pravidla dělení důkazního břemena existují.²⁰¹

V průběhu historie však došlo k tomu, že na území současné České republiky platilo ustanovení upravující dělení důkazního břemena. Konkrétně se jednalo o § 104 josefínského všeobecného řádu soudního, jenž v originále zněl: „*Wer ein Faktum angeführet hat, er sey Kläger, oder Beklagter, der ist schuldig, es zu erweisen: widrigens ist bey Erledigung des Prozesses dasselbe, in soweit es von dem Gegentheile widersprochen worden ist, für wahr nicht zu halten.*“²⁰²

Není nezbytně nutné, aby základní pravidlo dělení důkazního břemena bylo upraveno v právu psaném. To dokládá i úprava českého civilního procesního práva, ve které základní pravidlo dělení důkazního břemena vystupuje jako nepsané právní pravidlo. Ostatně nepsaným pramenem práva mohou být vedle obyčejů a zásad, ale taktéž právní pravidla. Základní pravidlo dělení důkazního břemena se užije v situacích, kdy např. chybí výslovná úprava tohoto dělení.²⁰³

Na vyjádření základního pravidla dělení důkazního břemena mezi strany procesu se nejpodstatněji podílí již zmíněná Rosenbergova normová teorie, neboli teorie analýzy norem, která je na rozdíl od Rosenbergova způsobu překlenutí

²⁰⁰ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 136-137.

²⁰¹ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 138.

²⁰² Tamtéž.

²⁰³ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 142-143.

stavu non liquet stále uznávaná. Dle Rosenberga zní základní pravidlo dělení důkazního břemena takto: „*Strana, jejíž procesní návrh by nemohl mít úspěch bez použití určité právní normy, nese břemeno tvrzení a důkazní břemeno ohledně toho, že všechny znaky skutkové podstaty této normy jsou naplněny.*“²⁰⁴

Základní pravidlo dělení důkazního břemena se tak pyšní (i když s určitou mírou nadsázky) označením „**světové obyčejové právo.**“²⁰⁵ Není tedy nic překvapivého, že se výše popsané základní pravidlo dělení důkazního břemena uplatňuje rovněž v českém civilním právu procesním.²⁰⁶

6.2.2 Dělení důkazního břemena podle zvláštních pravidel

Do zvláštních pravidel dělení důkazního břemena se zahrnují *výslovná zákonná pravidla dělení důkazního břemena, vyvratitelné zákonné domněnky a soudcovské dotváření pravidel dělení důkazního břemena.* Tato zvláštní pravidla se mohou využít za situace, kdy dělení důkazního břemena podle základního pravidla nemusí být vhodné a straně nesoucí důkazní břemeno by pravidlo základní neúměrně zatěžovalo. Za zvláštní zákonná pravidla dělení důkazního břemena lze zcela jistě považovat zákonná ustanovení, která výslovně upravují následky stavu non liquet způsobem, který upravuje pravidlo základní. Lze to vidět na příkladu, kdy: „*Neobjasnění příjmů osoby výživou povinné v řízení o vyživovací povinnosti dle § 916 OZ má za následek, že se za její průměrný měsíční příjem bude pokládat pětadvacetinásobek částky životního minima jednotlivce. Ze základního pravidla dělení důkazního břemena by žádnou fikci výše příjmu nebylo možné dovodit.*“²⁰⁷

Častěji však dochází k využívání zákonných vyvratitelných domněnek. V rámci rozdělení důkazního břemena je zásadní rozlišení zákonných domněnek na vyvratitelné a nevyvratitelné s ohledem na to, zda připouštějí důkaz opaku nebo nikoliv. Rovněž ale nesmí dojít k záměně vyvrácení domněnky důkazem opaku a podání protidůkazu, což představuje naprosto něco jiného. Vyvratitelná domněnka umožní straně, pro kterou je taková domněnka příznivá, aby prokázala pouze skutečnosti, které odpovídají zákonným skutkovým domněnkám (bázi

²⁰⁴ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním.* Praha: Leges, 2017, str. 144.

²⁰⁵ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním.* Praha: Leges, 2017, str. 144, srov. PRÜTTING, H. in Baumgärtel, G. – LAUMEN, H. W. – PRÜTTING, H. *Handbuch der Beweislast. Grundlagen.* 3. vyd. Köln – München: Carl Heymanns Verlag GmbH, 2016, str. 245.

²⁰⁶ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním.* Praha: Leges, 2017, str. 145.

²⁰⁷ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním.* Praha: Leges, 2017, str. 215-216.

domněnky). Protistrana pak musí unést důkazní břemeno ohledně toho, že k dané skutečnosti nedošlo nebo že nedošlo ke skutečnostem, se kterými právní řád jinak spojuje vytvoření presumovaného právního následku.²⁰⁸

Často se využívá např. domněnka zavinění, a to konkrétně ve sporech o náhradu škody. Lze ji objevit jak v dřívějším českém občanském zákoníku z roku 1964, tak v § 420 odst. 3 a rovněž v § 2911 současného občanského zákoníku.²⁰⁹

Jako poslední variantu ze zvláštních pravidel dělení důkazního břemena zmíním soudcovské dotváření pravidel dělení důkazního břemena. Soudcovské dotváření pravidel dělení důkazního břemena musí být podmíněno naléhavou nutností odchýlení se od pravidel obecných.²¹⁰

„Popsané soudcovské vytváření zvláštních právních pravidel dělení důkazního břemena, odchylojících se od zákonem daných pravidel, se označuje pojmem obrácení důkazního břemena.“²¹¹

V praxi se vyskytují mnohé pochybné situace, které mohou být právě pomocí dotváření pravidel rozhodnuty. Jedná se např. o pochybnost, zda bylo rozhodnutí doručeno, zda došlo k vyplacení určité částky za předpokladu, že doklad o zaplacení není k dispozici nebo o pochybnost, týkající se oprávnění vlastníka stavby mít tuto stavbu na stavebním pozemku.²¹²

6.3 Starší teorie o dělení důkazního břemena

Není pochyb o velkém pokroku procesní právní vědy ohledně nauky o důkazním břemenu v průběhu posledních staletí. Nemělo by však docházet k opomíjení a potlačování starších teorií dělení důkazního břemena. Základ novějších teorií je tvořen právě těmito teoriemi staršími a mnohdy se k nim právní praxe vrací, jelikož teorie novější se ne vždy osvědčily. Procesní praxe tvoří bez

²⁰⁸ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 221-222.

²⁰⁹ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 222.

²¹⁰ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 225-226.

²¹¹ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 228.

²¹² Tamtéž.

pochyb s procesními teoriemi úzkou a potřebnou vazbu, bez níž by se jen stěží dalo orientovat v soudní praxi.²¹³

Svoji pozornost bych tedy nyní ráda soustředila právě na tyto starší teorie dělení důkazního břemena.

6.3.1 Teorie negativní

Teorie negativní je ohledně dělení důkazního břemena teorií historicky nejstarší. Dlouho jí náleželo významné postavení v rámci posuzování otázek dělení důkazního břemena. Stoupenci negativní teorie zastávali názor, kdy: „*Lze dokazovat pouze pozitivní skutkové okolnosti, kdežto předmětem důkazu nemohou být pouhá „negativa“.*“²¹⁴ Jinak řečeno, negativní teorie je založena na předpokladu, že dokazování neexistujících skutečností je vyloučeno povahou věci, jelikož je možné dokázat pouze to, co existuje, nikoliv to, co neexistuje.²¹⁵ I v současné době lze tuto zásadu nalézt např. v poučce: „*Affirmanti, non neganti incumbit probatio.*“²¹⁶

Důkazní břemeno tedy náleží dle negativní teorie tomu, kdo pouze v negativním smyslu tvrdí, že k žádné změně nedošlo, nýbrž ten, kdo uplatňuje nějakou skutečnost pozitivní. Je možné dokazovat, že subjekt o určitých skutečnostech věděl, není však možné dokazovat, že mu známi nebyly. Rovněž je podstatné připomenout, že negativní teorie důrazně rozlišovala tvrzení negativních skutečností od pouhého popírání.²¹⁷

Nicméně od poloviny 19. století došlo k úpadku negativní teorie a poklesu jejím zastáncům. „*Procesualisté odmítající teorii negativní argumentovali, že v každém popírání je obsaženo určité pozitivní tvrzení. Vznikl spor o to, zda je vůbec možné ryzí popírání. Lze například tvrdit, že určitá osoba žije, stejně jako lze uvést, že nezemřela apod.*“²¹⁸

²¹³ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 30-31.

²¹⁴ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 31.

²¹⁵ Tamtéž.

²¹⁶ Tamtéž.

²¹⁷ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 32.

²¹⁸ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 33.

Jak uvádí profesor Macur: „*Negativní výrok nemusí být popřením v právním smyslu, ale může pouze vyjadřovat danost určitého skutkového stavu. Skutečnosti, které samy o sobě nejsou ani „pozitivní“ ani „negativní“, vystupují v civilním řízení jak pozitivní nebo negativní pouze proto, že se stávají obsahem úsudku, který je již výsledkem abstraktní logické operace. Cílem dokazování v soudním řízení je zjištění, poznání skutkového stavu, který se odehrál před procesem a nezávisle na něm. Poznaná skutečnost může být vyjádřena jak pozitivními, tak negativními výroky, jež je nutno považovat za zcela rovnocenné.*“²¹⁹

Je podstatné říci, že překonání negativní teorie však neznamená její úplné vyloučení.

6.3.2 Teorie trvání

Teorie trvání následuje po teorii negativní a úzce s ní souvisí. Nicméně byla vždy vnímána samostatně, jako teorie dílčí. Její úzká spjitost s teorií negativní je spatřována v jejím zpřesnění. Pro teorii trvání je výchozí předpoklad, že pouhé trvání určitého stavu má negativní povahu, ale jeho změna je pozitivní. Změna dosavadního stavu jak tak možná pouze vlivem nové, vyvolávající příčiny, jinak je nutné předpokládat trvání dosavadního stavu.²²⁰

V průběhu svého vývoje se však setkala teorie trvání i se zastánci, kteří uznávali její jiné pojetí. Docházelo k popírání její souvislosti s teorií negativní a byl zdůrazňován její samostatný základ. „*Podle této koncepce změna i trvání nemají ani pozitivní, ani negativní povahu. Jde o kontradiktorní protiklady, z nichž žádný nemá přednost před druhým. V základech tohoto pojetí leží praktické důvody. Bude-li dokázán vznik určitého stavu, důkaz jeho dalšího trvání již není potřebný. Pro další trvání prokazatelně vzniklého stavu tedy hovoří domněnka. Z toho důvodu byla teorii trvání přiznávána prezumpční povaha.*“²²¹

Ani teorie trvání rovněž není bez nedostatků. Je považována za vnitřně nejednotnou, jelikož někdy zastává názor, že není možné dokazovat negativní

²¹⁹ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 34.

²²⁰ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 35.

²²¹ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 35-36.

skutečnosti, jindy zase domněnku trvání prokazatelně vzniklého stavu. Zde už ale nastává prostor pro teorii prezumpční.²²²

6.3.3 Teorie prezumpční

Tato teorie sahá rovněž jako teorie negativní hluboko do historie. Využívali ji komentátoři i glosátoři. Důkazní břemeno náleželo straně, pro niž hovořila domněnka. Domněnka se tedy stala pro teorii prezumpční stěžejním bodem. „*Teorie prezumpční váže dělení důkazního břemena na domněnky. Místo důkazního břemena zde vlastně nastupuje domněnka opaku. Jestliže tedy žalobce bude tvrdit skutečnosti, které jsou obsahem domněnka, nemusí je dokazovat, ale bude věci žalovaného, aby je vyvrátil, resp. podal důkaz opaku. Totéž ovšem platí také obráceně, jestliže domněnka bude svědčit ve prospěch žalovaného.*“²²³

Postupně docházelo k rozvoji nauce o domněnkách a ke snaze uvedení ji v určitý systém pravidel, upravující různé členění domněnek. Přesnou systematiku domněnek se ale bohužel určit nepodařilo.²²⁴

Prezumpční teorie byla využívána do 18. století. Následovalo její odmítnutí. Výjimkou bylo pouze anglické právo, kde se tvorbě domněnek zachovala určitá pozornost. I určité domněnky mají však v oblasti práva jisté důležité postavení. „*Domněnky jsou svou povahou pouze pomocným prostředkem při hodnocení důkazů, nemohou však být pomůckou k posuzování důkazního břemena. Z hlediska pravidel o důkazním břemenu mají význam pouze domněnky právní, jež vyplývají ze zákona. Nelze tedy stanovit neomezené množství domněnek (že něco pravděpodobného je jisté), jež nejsou zakotveny v zákoně. Proto je teorie prezumpční nepřijatelná.*“²²⁵

6.3.4 Teorie zvláštních zkušeností

U této teorie lze konstatovat, že má rovněž jako teorie trvání spíše dílčí povahu. Nedá se tedy použít univerzálně. Rozhodující však je, že teorie zvláštních zkušeností přináší nový pohled na posuzování problematiky důkazního břemena,

²²² MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 36-37.

²²³ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 37.

²²⁴ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 38.

²²⁵ Tamtéž.

založený na rozlišování pravidla a výjimky. Mnoho teorií však dále rozvíjí tuto myšlenku v různých obměnách.²²⁶

Je důležité poznamenat, že: „*Teorie zvláštních skutečností vychází z rozdílu mezi skutečnostmi obecnými a zvláštními. Z tohoto hlediska pak ukládá tomu, kdo se odvolává na obecné, pravidelné skutečnosti, aby je dokázal. Nezatěžuje však důkazním břemenem toho, kdo tvrdí skutečnosti zvláštní. Tak například* d ve sporu ze smlouvy musí žalobce dokázat skutečnosti odpovídající skutkovým znakům normativní úpravy smlouvy, z níž vyvozuje uplatňovaný nárok. Jestliže tyto obecné skutečnosti dokáže, nemusí již dokazovat zvláštní skutkové předpoklady svého nároku, např. skutečnosti, z nichž vyplývá, že byly splněny náležitosti právního jednání smluvních stran, jako například vážnost a svoboda vůle, způsobilost k právním úkonům apod.*“²²⁷

Skutečnost, že k naplnění zvláštních normativních znaků nedošlo, je z pohledu teorie zvláštních skutečností považována za výjimku, jež má být dokazována odpůrcem ve sporu nesoucím též v daném směru důkazní břemeno. Dochází rovněž k využívání hodnotícího přístupu. Teorie zvláštních skutečností se již ve své původní podobě nevyužívá, ale jak jsem uvedla výše, lze se s ní však setkat v rámci jiných teorií.²²⁸

6.3.5 Teorie vnitřních a vnějších skutečností

Jak již vyplývá z názvu, tato teorie se také zaměřuje na skutečnosti, ovšem z jiného pohledu. Zastánci teorie vnitřních a vnějších skutečností se má uskutečňovat pouze dokazování skutečností vnějších, nikoliv vnitřních. V souvislosti s touto teorií jsou na vnější skutečnosti kladena určitá kritéria v podobě okolnosti, jež může být vnímána pomocí smyslů. Může jít např. o vnější formu smlouvy. Opakem vnějších skutečností jsou skutečnosti vnitřní, u nichž vnímání pomocí smyslů možné není. Např. se může jednat o vnitřní vůli účastníka právního úkonu. Žalobce tudíž nese důkazní břemeno ohledně vnějších

²²⁶ Tamtéž.

²²⁷ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 38-39.

²²⁸ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 39.

skutečností, oproti tomu žalovaný nese důkazní břemeno ohledně skutečností vnitřních.²²⁹

Ani teorie vnitřních a vnějších skutečností se také nevyhnula dvojímu pojetí a vnitřní nejednotnosti. Z hlediska posuzování důkazního břemena však takové rozpory nemají žádný význam: „Žalobce totiž musí dokazovat všechny skutečnosti – ať vnější či vnitřní –, které předpokládá zákonné ustanovení, na něž se odvolává a na jehož základě uplatňuje svůj nárok.“²³⁰

Ono samotné rozlišení mezi vnějšími a vnitřními skutečnostmi je samo o sobě nejisté a nepřesné, jelikož ani nedošlo ke zpracování kritéria pro toto rozlišení. Jak uvádí profesor Macur: „Konečně i vnitřní skutečnosti se vždy nějakým způsobem projevují navenek. Rozdíl je spíše v tom, že tyto projevy nemusejí být přístupné běžnému posuzování „na první pohled“, naopak někdy je potřebný i posudek odborníka, znalce, jako např. v případě duševní poruchy vyvolávající nezpůsobilost k právním úkonům. Kdyby na poznání vnitřních skutečností bylo resignováno, dostal by se takový postup do rozporu jak s běžnou životní praxí, tak i s výslovným zněním zákona, který vnitřní skutečnosti někdy výslovně předpokládá (např. v případě lstivého jednání).“²³¹

6.3.6 Teorie speciální

Aby mohlo dojít k uplatnění určitého práva, postačí dle speciální teorie, jestliže dojde k dokázání skutečností, které představují speciální podmínky vzniku či existence tohoto práva. Jinak řečeno, je tedy nutné dokázat jen skutečnosti, které se speciálně vztahují k uplatněnému právu. Obecnější skutečnosti není nutné dokazovat.²³²

Ani teorie speciální však neobstála v definování dostatečně přesných a jednoznačných kritérií posuzování důkazního břemena. Vytýkány jí byly např.

²²⁹ Tamtéž.

²³⁰ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 40.

²³¹ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 40-41.

²³² MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 41.

neurčité a nejasné pojmy. Nelze pro každý jednotlivý případ určit hranici mezi obecnými předpoklady různých práv a zvláštními určitého práva.²³³

Z výše uvedeného je tedy možné konstatovat, že: „*Tak jako je v některých případech nutno dokazovat i skutečnosti, které jsou upraveny obecnějšími předpisy, v jiných případech zase není třeba dokazovat všechny speciální skutečnosti, resp. všechny charakteristické znaky určitého specifického práva nebo právního vztahu.*“²³⁴

6.3.7 Teorie kauzální

Teorie kauzální, jak je zřejmé již z jejího označení, souvisí s příčinou. Dle této teorie se má uskutečnit dokazování pouze skutečností, které mají povahu přímo působící příčiny. Využívá rozlišení skutečností na skutečnosti přímo působící příčiny, a skutečnosti, které ve svém celku působení této přímé příčiny podmiňují.²³⁵

Svůj rozkvět prožívala kauzální teorie především na počátku 20. století. I ona s sebou však nesla nedostatky, které zapříčinily neúspěch při pokusu legislativního zakotvení kauzální teorie. „*Odpůrci teorie kauzální namítali, že právní důsledky nastávají na základě působení všech skutečností, s nimiž právní řád tyto účinky spojuje, nikoliv pouze na základě některých skutečností, uměle vytržených z celého komplexu skutečností, tvořících skutkový základ určitého práva. Nelze tedy některé z těchto skutečností upřednostňovat jako přímo působící příčinu a jiné nedoceňovat jako pouhou nezbytnou podmínku.*“²³⁶

6.3.8 Teorie minimální

Základ teorie minimální tvoří úvaha, že nelze, aby žalobce musel dokazovat všechny skutečnosti, které podmiňují vznik jeho práva či nároku. Rovněž vychází z pojmu tzv. minimální skutkové podstaty, kterou představují natolik redukované skutečnosti, které podmiňují žalobní nárok, že jsou právě ještě

²³³ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 42.

²³⁴ Tamtéž

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 43.

dostačující k dosažení procesního cíle, jež žalobce sleduje. Tím se rozumí, že žalobce dokazuje pouze logické zdůvodnění žaloby.²³⁷

Z minimální teorie tedy vyplývá, že: „Pro každý právní účinek musí být samostatně dokázán skutkový stav. Jestliže tedy například žalobce uplatní nárok z kupní smlouvy, postačí, aby dokázal vznik smlouvy, tedy její podstatné náležitost. Nic více nepotřebuje k logickému odůvodnění svého návrhu. Pokud žalovaný bude tvrdit, že k ujednání smlouvy byla připojena podmínka, nebo že byla stanovena zvláštní lhůta plnění, je podle teorie minimální povinností žalovaného, aby existenci takové podmínky nebo zvláštního ujednání o lhůtě plnění sám plně dokázal. Důkazní břemeno v tomto směru nezatěžuje žalobce a obrana žalovaného v těchto případech není považována za prosté popírání žaloby.“²³⁸

Někteří kritici minimální teorii vytýkali, že je v určitých ohledech nejasná a nejednoznačná. Objektivní posouzení toho, zda je stanovisko navrhovatele dostatečně zdůvodněné, není v této teorii možné. Další nedostatek je spatřován v nesprávném posouzení ujednané podmínky nebo zvláštní lhůty pro plnění ve smlouvě, kdy se ohledně takových podmínek či lhůt nemůže jednat o zvláštní právní účinky, jelikož je zapotřebí posuzovat právní jednání jako celek, jehož části spolu nedílně souvisí a navzájem se podmiňují. Taktéž bylo kritiky poukazováno na to, že minimální teorie s sebou nese větší riziko zatajování skutkového stavu, kterého by se mohly procesní strany dopustit.²³⁹

6.3.9 Teorie skutečností právo zakládajících, skutečností zabraňujících vzniku práva a skutečností, které způsobují zánik práva již vzniklého či jeho uplatnitelnosti

Základ této teorie tvoří rozdělení skutečností do různých skupin podle jejich vztahu ke vzniku a zániku práv. Určitá skutečnost může v jednom případě vystupovat jako skutečnost právo zakládající, kdežto v jiném případě jako skutečnost způsobující zánik práva, což je dle dané teorie čistě relativní.²⁴⁰

²³⁷ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 44.

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 44-45.

²⁴⁰ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 46.

Skutečnosti právo zakládající jsou dokazovány žalobcem, oproti tomu žalovaný dokazuje skutečnosti, jež zabraňují vzniku práva a skutečnosti způsobující zánik práva, které již vzniklo, popřípadě skutečnosti, které vylučují uplatnitelnost práva.²⁴¹

Profesor Macur uvádí, že: „*V případě uplatnění nároku na náhradu škody musí žalobce dokázat skutečnosti zakládající uplatněné právo, tedy protiprávní jednání škůdce, vznik škody a příčinný vztah mezi protiprávním jednáním a škodou. Jestliže žalovaný na svoji obranu uvede, že náhradu škody již žalobci poskytl a jeho závazek zanikl splněním, uplatňuje skutečnosti způsobující zánik práva, které musí dokázat. Jestliže však namítne, že vzniklou škodu nezavinil, uplatňuje skutečnosti zabraňující samotnému vzniku práva. Ohledně těchto skutečností nese důkazní břemeno.*“²⁴²

Rovněž i tato teorie se nestala dostatečně přijatelnou teorií dělení důkazního břemena mezi spornými stranami. Docházelo např. ke kritice toho, že z hlediska práva hmotného nelze vidět žádné materiální účinky skutečností zabraňujících vzniku práva na skutečnosti právo zakládající.

6.3.10 Teorie větné stavby

Teorie větné stavby vychází v rozboru větné stavby právních předpisů. Základ této teorie tvoří předpoklad, že skutkový stav, jenž vyvolává určité právní účinky, je vždy formulován prostřednictvím zákona, a to ustáleným způsobem. Skutkové znaky uvádí zákonodárce např. slovy „když...“, „jestliže...“ atd.²⁴³

V praxi se lze setkat s případem, kdy např. věřitel nepřijme nabídnuté plnění a tím se dostane do prodlení. Dle teorie větné stavby musí návrhovatelské skutkové znaky nejen tvrdit, ale rovněž i dokázat a tak unést důkazní břemeno. „Jestliže se jedná o výjimku, jejíž skutkové předpoklady má dokazovat odpůrce, je podle teorie větné stavby výjimka vyjádřena samostatnou větou, obsahující

²⁴¹ Tamtéž.

²⁴² MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 47.

²⁴³ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 48.

formulaci charakterizovanou slovy „to neplatí, jestliže...“, „je vyloučeno...“, „tohoto ustanovení nebude použito, když...“, „vyjma případů...“ apod.²⁴⁴

Ani teorie větné stavby se však nestala teorií dělení důkazního břemena, která by se obešla bez kritiky. Kritici poukazovali na to, že stavba vět není sama o sobě dostačující a ze slovního vyjádření zákonných ustanovení nelze často dovodit, zda se jedná o pravidlo nebo o výjimku. Dle kritiků je teorie větné stavby příliš zjednodušující a nesprávně odtrhuje vnější, formální a vnitřní, obsahovou stránku právních předpisů.²⁴⁵

6.3.11 Teorie popírání

Teorie popírání se vyznačuje svojí dílčí povahou. Nezabývá se všemi situacemi, které ve spojení s uplatňováním důkazního břemena mohou nastat, nýbrž svoji pozornost obrací na poměrně úzkou problematiku spojenou s tvrzením podmínky nebo nějakého jiného omezení právního úkonu a zabývá se tím, jak se v takovýchto souvislostech uplatní důkazní břemeno. Teorie popírání neuznává hmotněprávní kritéria dělení důkazního břemena a přiklání se k procesnímu kritériu postavení stran v řízení sporném.²⁴⁶

Dle teorie popírání je tvrzení nějaké podmínky nebo jiného podobného omezení považováno za motivované popírání žalobního základu, jenž musí žalobce celý dokázat, a to společně s neexistencí podmínky. Žalovanému je umožněno omezit se na pouhé popírání tvrzení žaloby, aniž by byl zatížen důkazním břemenem.²⁴⁷

Z výše uvedeného lze tedy konstatovat, že: „*Hlavní myšlenka teorie popírání spočívá v tom, že popírání části právního úkonu svou podstatou napadá vlastně právní úkon celý, neboť bez dodatku, který je napadán, by nedošlo ani k dohodě ohledně ostatních okolností, na něž se právní úkon vztahuje.*“²⁴⁸

Kritiky se teorie popírání též nevyhnula. Zastánci jiných teorií, např. teorie minimální, namítali, že žalobce nemá povinnost dokazovat dodatky právního

²⁴⁴ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 49.

²⁴⁵ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 49-50.

²⁴⁶ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 50.

²⁴⁷ Tamtéž.

²⁴⁸ Tamtéž.

úkonu, pokud mezi procesními stranami není sporný minimální skutkový stav. V jiných případech zase docházelo k poukazování na to, že záleží na postavení normy v systému právních předpisů, jež upravuje dodatek k danému právnímu úkonu.²⁴⁹

6.3.12 Teorie námitková

Teorie námitková vznikla v návaznosti na teorii popírání a představuje její opak.²⁵⁰ „Podle teorie námitkové záleží na tom, zda připojený dodatek k právnímu úkonu odpovídá svou povahou skutečností, jež způsobují zánik práva nebo zabraňují jeho vzniku od samého počátku. V tom případě nese důkazní břemeno odpůrce. Jinak toto břemeno zatěžuje žalobce.“²⁵¹

Teorie námitková je zajímavá v rámci svého vztahu s kvalifikovaným doznáním, jemuž byla dříve kladena značná pozornost. Vzhledem ke své dílčí povaze zahrnuje námitková teorie relativně malý úsek problematiky dělení důkazního břemena. Tudíž není překvapivé, že nevytvořila přesvědčivé řešení dělení důkazního břemena, jelikož takovéto řešení může vyplynout pouze z pojetí obecného (univerzálního).²⁵²

6.3.13 Teorie úplného skutkového stavu

Teorie úplného skutkového stavu má mezi staršími teoriemi zásadní místo. Vyšla se totiž zcela jiným směrem než všechny ostatní teorie, které požadovaly, i když s odlišnými způsoby, dělení důkazního břemena. Svůj největší cíl spatřovala teorie úplného skutkového stavu v co nejvíce možném zjednodušení nauky o důkazním břemenu. Důkazní břemeno pro ni bylo pouhým odrazem hmotného práva. Žalobci tedy přikládala povinnost dokazovat všechny právně významné skutečnosti, které jsou zapotřebí ke vzniku uplatňovaného práva.²⁵³

Ze strany žalobce tak nedochází prostřednictvím žaloby k uplatnění žalobcova práva, v dané době existující, nýbrž dochází k uplatnění pouze vzniku určitých právních účinků.²⁵⁴ „Teorie úplného skutkového stavu odmítla konstrukci

²⁴⁹ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 50- 51.

²⁵⁰ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 51.

²⁵¹ Tamtéž.

²⁵² Tamtéž.

²⁵³ Tamtéž.

²⁵⁴ Tamtéž.

skutečností zabraňujících vzniku práva a dospěla k požadavku, aby žalobce vždy dokazoval neexistenci skutečností překážejících vzniku uplatňovaného práva a nesl důkazní břemeno odpovídající tomuto pojetí. ²⁵⁵

Žalovaný je dle teorie úplného skutkového stavu zatížen důkazním břemenem ohledně skutečností, které tvoří předpoklad uplatnění další právní normy, jíž se žalovaný, na rozdíl od žalobce, sám dovolává. ²⁵⁶

Je podstatné zdůraznit, že dle teorie úplného skutkového stavu, je dělení důkazního břemena nesprávné, nejisté a tudíž nepotřebné, jelikož se dle tohoto pojetí důkazní břemeno uplatňuje tam, kde se projeví nejistota o skutkovém stavu, jež nelze odstranit. Žalobci náleží dokázat vznik nároku, jenž byl tvrzen, kdežto žalovanému náleží dokázat pozdější zánik tohoto nároku. ²⁵⁷

K usnadnění a lepšímu porozumění nauce o důkazním břemenu mělo být dosaženo požadavkem: *„Aby každá strana ve sporu dokázala všechny skutečnosti, které jsou potřebné k založení práva, jež uplatňuje. To znamená, že všechny předpoklady vzniku práva má dokazovat žalobce, kdežto žalovaný má dokazovat všechny skutečnosti, které jsou předpokladem pozdějšího zániku tohoto práva. Žádné dělení důkazního břemena nepřichází dle zastánců tohoto pojetí v úvahu.* ²⁵⁸

K významnému znaku teorie úplného skutkového stavu náleží zásadní odmítnutí kategorie skutečností, které zabraňují vzniku práva od samého počátku. V rámci tohoto pojetí je zastáván názor, že k určitým právním účinkům buď dojde, nebo nedojde a nepřichází v úvahu, aby ve stejném okamžiku určité právo vznikalo a současně zanikalo. ²⁵⁹

V souvislosti s extrémními požadavky na žalobce a žalovaného, které jsou kladeny teorií úplného skutkového stavu ohledně dokazování, došlo k vypracování zvláštní právní konstrukci typickou pouze pro tuto teorii. Právě

²⁵⁵ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 52.

²⁵⁶ Tamtéž.

²⁵⁷ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 53.

²⁵⁸ Tamtéž.

²⁵⁹ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 54.

takovým způsobem mělo dojít ke snížení neúnosných požadavků na obě procesní strany.²⁶⁰

Je však paradoxem, že na jedné straně teorie úplného skutkového stavu dělení důkazního břemena odmítá z důvodu složitosti, musela přistoupit k vypracování ještě daleko složitější a nejasnější aparát nových pojmů, jako např. „břemeno obrany“ a „břemeno vysvětlení“. Rovněž se také dostává do rozporu s běžnými a uznávanými pojmy důkazního práva.²⁶¹

Závěrem lze shrnout, že: „I když teorie úplného skutkového stavu, která v minulosti nacházela dosti významné uplatnění, současná věda civilního práva procesního odmítá, zůstává uvedená teorie významnou součástí názorového vývoje a její trvalý přínos spočívá v tom, že velmi důsledným rozvinutím své koncepce přesvědčivě dokázala neschůdnost cesty, kterou nastoupila. Ukázalo se, že složitou problematiku dělení důkazního břemena nelze řešit uplatněním nějaké radikálně zjednodušující koncepce, která své proklamované záměry posléze nemůže dosáhnout ani za cenu zavedení početných netradičních procesních pojmů a institutů, jež nepřinášejí zjednodušení, ale jen nežádoucí komplikace, nejasnosti a rozpory.“²⁶²

6.3.14 Účelová teorie dělení důkazního břemena

Účelová teorie odmítá názor, podle kterého nemůže dojít během procesu ke změně zásad uplatnění důkazního břemena. Je zajímavé a také velice podstatné, že teorie účelová nerozlišuje mezi *prováděním dokazování* a *důkazním břemenem*. Využití důkazního břemena považuje za součást dokazování, čímž se liší od všech již zmíněných teorií. Klade důraz na účelnost a variabilitu pravidel dělení důkazního břemena. Měla sloužit jako určitý návod k tomu, jak má soudce postupovat v konkrétních situacích a která strana má být při tom nést důkazní břemeno současně za zachování určitého řádu.²⁶³

²⁶⁰ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 55.

²⁶¹ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 56-57.

²⁶² MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 57.

²⁶³ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 58-59.

Jak uvádí profesor Macur: „Podle účelové teorie má při stanovení důkazního břemena ve všech jednotlivých případech a procesních situacích důležitou úlohu svobodná iniciativa soudu. Právní věda má stanovit základní zásady důkazního práva a sjednotit je na základě obecných idejí v systém, neboť jen tak lze účinně vyloučit, aby soudce nerozhodoval na základě nepodstatných nahodilostí, osobních nálad nebo dokonce předsudků.“²⁶⁴

Nástroj k dosažení tohoto cíle viděli zastánci účelové teorie právě v analýze účelů. Za významného představitele účelové teorie se považuje W. Gautschi. Právě on stojí za rozlišení mnoha kritérií dělení důkazního břemena. Za jejich nedostatek se však považuje jejich složitost a nepřehlednost. Z pohledu významnosti je podstatné zmínit např. prvek ekvivalence, dále prvek humanity, prvek potestativní nebo např. prvek zavinění a prvek pravděpodobnosti. Nicméně postup zvolený účelovou teorií se dostává do nesouladu s ideou právního státu a právní jistoty, jelikož nadřazuje účel zákonu. To by mohlo zapříčinit uplatňování libovůle, což je nepřijatelné.²⁶⁵

Problematika dělení důkazního břemena je z mého pohledu dosti složitá. To však nemění nic na významnosti jak starších teorií, tak teorií novodobých. Každá z nich je svým způsobem podstatná, především z hlediska vývoje procesního práva. Problematika dělení důkazního břemena je z mého pohledu také důkazem toho, že i po náročné a dlouhé cestě lze dosáhnout vytyčeného cíle. Důkazem toho je samotná, již zmíněná, Rosenbergova teorie dělení důkazního břemena neboli teorie analýzy norem, jež do celé této problematiky vnesla určitou jednotu.

²⁶⁴ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 60.

²⁶⁵ MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 60-64.

7 Důkazní břemeno ve sporném a nesporném řízení

Nejdříve bych ráda nastínila, čím se vlastně sporné a nesporné řízení vyznačují.

Jedná se o rovnocenné druhy nalézacího řízení v rámci projednávání civilních věcí. V minulosti bylo nesporné řízení považováno spíše za smírčí soudnictví, jehož výsledek bylo možné změnit v následujícím sporném řízení. Do nesporného řízení se zpravidla řadí např. dědické řízení nebo poručenské a opatrovnické věci, což představuje jakési tradiční jádro nesporného řízení. Jádro současné tvoří především věci manželské, opatrovnické, věci péče soudu o nezletilé, zkrátka věci, ve kterých je nutná soudcovský zásah, za účelem ochrany osob, u nichž je vyžadována ochrana zvláštní. Za cíl si nesporné řízení klade uspořádání poměrů určitých osob do budoucna s tím, že rozhodnutí soudu má konstitutivní povahu. Rozhodnutí v nesporném řízení jsou z velké části konstitutivní. Nicméně od řízení sporného se odlišuje mnoha dalšími znaky. Např. zásadami pro dané řízení typické. U nesporného řízení se jedná o zásadu oficiality a vyšetřovací zásadu, zatímco u řízení sporného o zásadu dispoziční a projednací. Nelze opomenout ani další důležitý znak, jakým se tato dvě řízení od sebe odlišují, a to postavení účastníků řízení. Během řízení nesporného nejsou účastníci vzájemnými odpůrci, oproti tomu u sporného řízení jsou v postavení kontradiktorním.²⁶⁶

Pro úpravu řízení nesporných byl vytvořen zákon č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních (dále jen ZŘS). Výjimečnou úpravu má v tomto ohledu např. rozvod manželství. „Řízení o rozvod manželství je v kontextu aktuální hmotněprávní i procesně právní úpravy považováno za řízení sporné. Nicméně aplikace procesních pravidel typických pro řízení sporná vyvolává řadu problémů aplikační praxe, zejména pokud jde o řízení o rozvod manželství bez zjišťování příčin rozvratu (s domněnkou rozvratu) dle § 24a stávajícího zákona o rodině, kdy řízení je zahajováno žalobou jednoho z manželů, ke které se druhý z manželů připojí, prakticky tedy obě strany stojí na jedné straně „sporu“. Dále pak platí pro řízení o rozvod manželství, a to bez rozdílu, ať již jde o řízení, ve

²⁶⁶ LAVICKÝ, Petr. *Zákon o zvláštních řízeních soudních* [online]. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/assets/pro-koncipienty/vzdelavani/zakon-o-zvlastnich-rizenich-soudnich---judr--petr-lavicky--ph-d-.pptx>.

kterém soud projednává rozvod manželství dle § 24, 24a či 24b zákona o rodině, řada procesních výjimek.“²⁶⁷ Viz důvodová zpráva k ZŘS.

Řízení o rozvod manželství s ohledem na výše uvedené není možné považovat za „typicky sporné řízení“. Výše uvedené procesní výjimky, přičemž žádné další nalézací řízení, které by vykazovalo takové množství výjimek, není známo, vedou k závěru, že rozvod manželství je nejen řízením, které kombinuje prvky sporného i nesporného řízení (z výše uvedených výjimek jsou ad 2., 3., 9. a 10. typické pro řízení nesporná), ale vyazuje taková procesní specifika, že si zaslouží právní úpravu samostatnou.²⁶⁸

K zařazení do zákona o zvláštních řízeních soudních pak svědčí nejen jeho zvláštní procesní charakter, ale také zájem na jasnosti a přehlednosti právní úpravy. Řízení o rozvod manželství spadá mezi řízení ve věcech manželských a většina výjimek pro tato řízení vymezená stávajícím občanským soudním řádem (výjimky pod bodem 1., 2., 3., 4., 6., 9., 10., 11., 12., 13. a 14) platí pro všechna řízení ve věcech manželských. Striktní oddělení nesporných řízení (neexistence manželství a neplatnost manželství tam, kde je zákon umožňuje zahájit i bez návrhu) od řízení, která kombinují prvky sporného a nesporného řízení (neplatnost na návrh a rozvod), by vedlo k duplicitě právní úpravy, kdy výjimky by musely být normovány jak v občanském soudním řádu, tak v zákonu o zvláštních řízeních soudních.²⁶⁹

V souvislosti s důkazním břemenem je podstatné, že v řízeních, která ovládá vyšetřovací zásada, nedochází k uplatnění subjektivního důkazního břemena. Jinak je tomu u objektivního důkazního břemena, které se uplatňuje ve všech řízeních, tedy i v řízení nesporném, jak jsem již avizovala v předchozích kapitolách.²⁷⁰

Lze se setkat s případy, kdy jsou důsledky stavu non liquet výslovně upraveny. Důkazem je tomu např. § 916 NOZ. Za situace, kdy výslovná úprava není k dispozici, se použije Rosenbergova teorie normové analýzy. Každý

²⁶⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, str. 62.

²⁶⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, str. 63.

²⁶⁹ Tamtéž

²⁷⁰ LAVICKÝ, Petr. *Zákon o zvláštních řízeních soudních* [online]. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/assets/pro-koncipienty/vzdelavani/zakon-o-zvlastnich-rizenich-soudnich---judr--petr-lavicky--ph-d-.pptx>.

účastník je zatížen důkazním břemenem ohledně skutkových předpokladů jemu příznivé právní normy. Jestliže se nepodaří objasnit určité právně relevantní skutečnosti, je nutno rozhodnout tak, jako by bylo zjištěno, že tato skutečnost nenastala.²⁷¹

V návrhových řízeních se tato teorie projevuje tak, že navrhovatel musí prokázat skutkové předpoklady základní normy, odpůrce je zatížen důkazním břemenem ohledně skutkových předpokladů protinormy. Např. v případě rozvodu manželství dle § 755 NOZ půjde k tíži navrhovatele, pokud nedojde ke zjištění rozvratu manželství. Bude tedy následovat zamítnutí návrhu. V případě, že se podaří zjistit rozvrat soužití manželů, ale rovněž nebude zjištěna zvláště závažná újma a mimořádné okolnosti pro zachování manželství, půjde to k tíži odpůrce. V opačném případě, kdy dojde ke zjištění rozvratu společného soužití manželů, zvláště závažné újmy i mimořádných okolností pro zachování manželství, půjde to k tíži navrhovatele, jestliže nedojde k objasnění toho, zda spolu manželé alespoň tři roky nežijí.²⁷²

V řízeních zahajovaných i bez návrhu může soud přijmout určité opatření pouze v případě, že dosáhne vnitřního přesvědčení o existenci skutkových předpokladů právní normy, jež takové opatření umožňuje nebo přikazuje. Např. nepodaří-li se prokázat skutkové předpoklady odůvodňující zvýšení výživného, není možné, aby zvýšení výživného soud připustil.²⁷³

²⁷¹ Tamtéž.

²⁷² Tamtéž.

²⁷³ Tamtéž.

8 Jiné právní pojmy související s důkazním břemenem

Závěrem bych se ráda zmínila o některých procesních institutech, které s důkazním břemenem úzce souvisí, jelikož velmi často dochází k jejich nesprávnému zaměňování se samotným důkazním břemenem. Za takové procesní instituty lze označit např. důkazní povinnost, hodnocení důkazů, důkaz a protidůkaz. Důkazní povinnost se od důkazního břemena liší tím, že: „*Důkazní povinnost je povinnost účastníka navrhnout (označit) důkazní prostředky k prokázání skutečností, které tvrdí. Důkazní povinnost se vždy vztahuje k určité tvrzené skutečnosti.*“²⁷⁴ Z tohoto vyplývá, že důkazní povinností je povinnost účastníků důkazy označit. Důkazní břemeno tuto povinnost doprovází, přičemž představuje procesní odpovědnost účastníka za prokázání rozhodných skutečností soudu.²⁷⁵

Dalším procesním institutem úzce souvisejícím s důkazním břemenem je hodnocení důkazu. „*Proces dokazování završuje hodnocení důkazů. Soudce si podle svého přesvědčení musí odpovědět na otázku, zda je skutkové tvrzení strany pravdivé, či nikoliv. Jestliže se nejedná o výjimečný případ, kdy by zákon vyžadoval pouze nižší míru důkazu, může na takto položenou otázku odpovědět kladně pouze v případě, že o pravdivosti tvrzení nemá žádné pochybnosti.*“²⁷⁶ „*Zůstanou-li rozhodné skutečnosti neobjasněny, nemůže rozhodnutí soudu spočívat na zjištěném skutkovém stavu, jako je tomu nejen v případě, kdy rozhodné skutečnosti byly prokázány, ale také tehdy, když byly vyvráceny. Překlenout stav non liquet a vynést meritorní rozhodnutí umožňují soudu pravidla regulující objektivní důkazní břemeno.*“²⁷⁷

Úzce je s důkazním břemenem spojený samotný důkaz a protidůkaz. „*Pojmu důkaz by mělo být používáno pro výsledek dokazování – prokázání pravdivosti či nepravdivosti tvrzené skutečnosti. V praxi však tyto termíny bývají zaměňovány. Pojmu důkaz se často, a činí tak i zákon sám, používá ve smyslu důkazního prostředku (například podle §120 odst. 1 OSŘ „jsou účastníci povinni označit důkazy k prokázání svých tvrzení“).* Skutkové tvrzení je prokázáno, pokud

²⁷⁴ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání, doplněné o předpisy evropského práva. Praha: Linde, 2008, str. 274.

²⁷⁵ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání, doplněné o předpisy evropského práva. Praha: Linde, 2008, str. 274-275.

²⁷⁶ ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol. *Civilní právo procesní*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, str. 227.

²⁷⁷ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017, str. 40.

*je soud zcela přesvědčen o tom, že toto tvrzení je pravdivé. V praxi se bude jednat o stav, kdy neexistují žádné důvodné pochybnosti. Proto také straně, která nenesé důkazní břemeno, postačuje k úspěchu obrany, aby takové důvodné pochybnosti o důkazu protistrany vzbudila. Hovoří se pak o protidůkazu. Naproti tomu o důkaz opaku se jedná tehdy, pokud je pro určitou skutečnost stanovena za splnění určitých podmínek vyvratitelná právní domněnka. Soud má tuto skutečnost za prokázanou, dokud není prokázán opak.*²⁷⁸

²⁷⁸ ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol. *Civilní právo procesní*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, str. 206.

9 Závěr

Prvním stěžejním cílem této diplomové práce bylo vymezení pojmu důkazní břemeno a jeho význam pro civilní soudní řízení. Pozornost byla věnována především všem podobám, v nichž se důkazní břemeno vyskytuje, tedy objektivnímu a subjektivnímu nebo abstraktnímu a konkrétnímu důkaznímu břemenu, dále také úzce souvisejícímu břemenu tvrzení a obzvláště pro právní praxi významnému dělení důkazního břemena s odkazem na starší teorie významných představitelů civilního práva. Práce poukazuje na rozdílné názory ohledně dělení důkazního břemena a podkládá je argumenty jednotlivých autorů.

V prvních kapitolách se práce také zabývá stručnou charakteristikou civilního soudního řízení jako takového, dále právy a povinnostmi účastníků civilního soudního řízení a naráží též na problematiku koncentrace řízení spolu s jejím významem v rámci civilního procesu. Zajímavé je rozhodnutí velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 4616/2010 ze dne 4. 9. 2013, které se koncentrací řízení zabývá. V souvislosti s koncentrací řízení nelze opomenout ani souhrnnou novelu občanského soudního řádu, zákon č. 7/2009 Sb. V důsledku této novely došlo k rozšíření koncentrace v rámci přípravného jednání nad rámec dosavadní.

Čtvrtá kapitola se stručně věnuje dokazování, s nímž je důkazní břemeno v úzké spojitosti. Zdůrazněno je zde časté, a však nesprávné zaměňování těchto pojmů. Právě na to navazuje objasnění nejasnosti ohledně pojmu důkazního břemena, přiblížení právních pojmů s důkazním břemenem úzce souvisejících, což představuje další cíl této monografie. Poukázáno je rovněž na důkazní břemeno ve sporném a nesporném řízení.

Práce je obohacena o četnou judikaturu a příklady z praxe. Značná část práce je věnována také historickému vývoji civilního procesu, neboť jak prohlásil významný římský filozof a státník Marcus Tullius Cicero: „*Historie je svědectvím času, světlo pravdy, život paměti, učitelka života, zvěstovatelka dávných dob.*“

Tato diplomová práce se též zaměřila na budoucí úpravu dané problematiky. V tomto ohledu se ztotožňuji s názorem docenta P. Lavického, jež zastává názor, že navzdory nedostatkům v terminologii pojmu důkazního břemena není žádoucí, snažit se o zavedení terminologie nové. I nadále by mělo docházet

k používání obvyklé a ustálené terminologie, nicméně je zapotřebí respektovat skutečnost, že důkazní břemeno, tvořící „páteř civilního procesu“, je vnitřně strukturovaným pojmem, v němž je zahrnuto objektivní důkazní břemeno, subjektivní důkazní břemeno, abstraktní a konkrétní břemeno vedení důkazu a normy upravující důkazní břemeno, jehož odlišné aspekty by neměly být směřovány.

Zpracování dané diplomové práce bylo pro mne velikým přínosem a velmi cennou zkušeností do nadcházející právní praxe.

Resumé

This diploma thesis deals with the burden of proof in civil court proceedings. The main objective of this work is to approach the issue of burden of proof and to clarify legal concepts related to burden of proof. The main part of the work is dedicated to all forms of burden of proof and the division of the burden of proof in in civil court proceedings and also the decision of the court in the situation of non liquet. The second chapter of this work is focused on defining civil judicial procedure and the main legal regulations covering almost the whole of the adjustment of the civil law rights, which are the law number 99/1963 Coll., the Civil Procedure Code and the law number 292/2013 Coll., about of special court proceedings. A significant part is also devoted to the historical development of the civil process. The third chapter is devoted to the procedural rights and obligations of participants of civil court proceedings and the issue of the principle of concentration of procedure. The fourth chapter provides a brief description of the evidence and its significance for civil court proceedings. Chapter seven deals with the burden of proof in the contested and non-contested proceedings. In the text of this monograph often appears the case law and examples from practice.

ZDROJE

KNIŽNÍ PUBLIKACE

FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae. 102 s.

HAMULÁKOVÁ, K. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-51-6.

JAUERNIG, O. *Zivilprozessrecht, 28. Auflage*. München: C. H. Beck, 2003. ISBN 3 406 508 200.

LAVICKÝ, P. (eds.). *Současnost a perspektivy českého civilního procesu: sborník slatí. 1. vyd.* Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014. 128 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia; sv. č. 502. ISBN 978-80-210-7686-0.

LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-203-5.

MACUR, J. *Právo procesní a právo hmotné*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 1993. 158 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, sv. č. 122. ISBN 80-210-0740-0.

MACUR, J. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 1993. 183 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, sv. č. 129. ISBN 80-210-0810-5.

MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 1996. 162 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, sv. č. 172. ISBN 80-210-1403-2.

NEUMAYR, M. *Zivilprozessrecht, Erkenntnisverfahren 2, 4. Aktualisierte Auflage*. Wien: Lexis Nexis, 2008. ISBN 978-3-7007-3996-8.

WINTEROVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní, 5. aktualizované vydání, doplněné o předpisy evropského práva*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-726-3.

WINTEROVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní I, doplňková skripta*. Praha: Všehrad, 2000. ISBN 80-85305-35-7.

ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kolektiv. *Civilní právo procesní. 2. aktualizované vydání*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015. 579 s. ISBN 978-80-7380-571-5.

ČLÁNKY

LAVICKÝ, P.; WINTEROVÁ, A.; DOBROVOLNÁ, E.; DVOŘÁK, B.; PULKRÁBEK, Z. *Věcný záměr civilního řádu soudního z pohledu advokacie*. Bulletin advokacie, 2018, č. 1-2.

ELEKTRONICKÉ ČLÁNKY

CHALUPA, Radim. *DŮKAZNÍ BŘEMENO V ŘÍZENÍ O ZAPLACENÍ SMĚNKY* [online]. 16. 12. 2015 [cit. 2019-03-24]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/dukazni-bremeno-v-rizeni-o-zaplaceni-smenky>

Důkazní břemeno [online]. 13. 7. 2018 [cit. 2019-03-24]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/dukazni-bremeno-107843.html>

ELEKTRONICKÉ DOKUMENTY

DOBROVOLNÁ, DVOŘÁK, LAVICKÝ, WINTEROVÁ a PULKRÁBEK. *VĚCNÝ ZÁMĚR CIVILNÍHO ŘÁDU SOUDNÍHO* [online]. 2017 [cit. 2019-03-24]. Dostupné z: https://crs.justice.cz/wp-content/uploads/2017/11/vecny_zamer_final.pdf

HORÁK, Martin. *Úloha dokazování v civilním procesu* [online]. 2010 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: file:///C:/Users/Barbora/Desktop/RPTX_2009_1_0_303435_0_80424.pdf

STAVINOHOVÁ, Jaruška. *PROCESNÍ POVINNOSTI ÚČASTNÍKŮ CIVILNÍHO SOUDNÍHO ŘÍZENÍ VE SVĚTLE DÍLA PROF. MACURA* [online]. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/stavinohova.pdf>

LAVICKÝ, Petr. *Zákon o zvláštních řízeních soudních* [online]. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/assets/pro-koncipienty/vzdelavani/zakon-o-zvlastnich-rizenich-soudnich---judr--petr-lavicky--ph-d-.pptx>

WEBOVÉ STRÁNKY

Nejvyšší soud [online]. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <http://www.nsoud.cz/>

Ministerstvo spravedlnosti: Justice [online]. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/>

Beck-online: beck-online [online]. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/index.seam>

Citáty o historii [online]. [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://citaty.net/citaty-o-historii/>

JUDIKATURA

Nejvyšší soud ČR:

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 3. 2012, sp. zn. 32 Cdo 4762/2010.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 12.2011, sp. zn. 22 Cdo 883/2010.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 3. 2013, sp. zn. 33 Cdo 3496/2011.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 9. 2013, sp. zn. 31 Cdo 4616/2010.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 5. 2008, sp. zn. 21 Cdo 2725/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 4. 2003, sp. zn. 22 Cdo 100/2002.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 11. 2014, sp. zn. 33 Cdo 729/2013.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 8. 2003, sp. zn. 21 Cdo 408/2003.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 2. 2013, sp. zn. 22 Cdo 3108/2010.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 4. 2005, sp. zn. 11 Tdo 229/2004, včetně odkazu na Ústavní soud.

Ústavní soud ČR:

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 18. 6. 2002, sp. zn. PLÚS 7/02.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. 4. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 37/04.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 20. 8. 2014, sp. zn. I. ÚS 173/13.

Nález Ústavního soud ČR ze dne 9. 5. 2018, sp. zn. IV. ÚS 14/17.

Evropský soud pro lidská práva:

Rozsudek Evropské soudu pro lidská práva ze dne 12. 7. 2001, sp. zn. 33071/96.

PRÁVNÍ PŘEDPISY

Ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky ve znění pozdějších ústavních zákonů.

Listina základních práv a svobod, vyhlášená usnesením předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Zákon č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Sdělení č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod

DŮVODOVÉ ZPRÁVY

Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.